

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Ekonomická fakulta

katedra účetnictví a financí

Studijní program: N 6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Obchodně podnikatelský obor

**Vliv zdanění spotřeby na vývoj spotřebních výdajů
domácností**

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Jarmila Křížová

Autor:

Bc. Šárka Machová

2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vliv zdanění spotřeby na vývoj spotřebních výdajů domácností“ vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění a materiálů, které uvádím v seznamu literatury.

V Českých Budějovicích

Poděkování

Je mou milou povinností co nejsrdečněji poděkovat Ing. Jarmile Křížové, za odborné vedení i trvalý zájem o postup mé diplomové práce, stejně jako za podnětné rady a cenné připomínky.

Obsah

Úvod

1	Daňová incidence	1
1.1	Druhy daňové incidence.....	2
1.2	Měření incidence.....	3
1.3	Dopad daňového břemene z hlediska zdrojů a užití.....	4
1.4	Velikost daňového přesunu.....	5
1.4.1.	Přehled faktorů ovlivňujících daňový přesun a dopad.....	5
1.4.1.1	Významnost zdaněného trhu.....	5
1.4.1.2	Otevřenost ekonomiky.....	6
1.4.1.3	Časový faktor.....	6
1.5	Daňový přesun na konkurenčních trzích.....	8
1.6	Přesun a dopad v monopolním prostředí.....	14
1.7	Přesun a dopad v oligopolním prostředí.....	18
2	Spotřební výdaje domácností	19
2.1	Statistika rodinných účtů.....	22
2.1.1	Základní soubor.....	24
2.1.2	Doplňkový soubor.....	25
2.1.3	Typy domácností.....	25
2.1.4	Příjmy a výdaje domácností.....	29
2.2	Klasifikace individuální spotřeby CZ-COICOP.....	30
2.2.1	Konstrukce klasifikace.....	31
2.2.2	Vydání podle CZ-COICOP.....	32
3	Metodika stanovení zatížení spotřebních výdajů domácností daněmi ze spotřeby	34
3.1	Možnosti analýzy dopadu daní ze spotřeby na domácnosti.....	34
4	Výpočet podílu daní ze spotřeby z celkových spotřebních výdajů domácností	38
4.1	Charakteristika nepřímých daní v České republice.....	38

4.2	Stanovení metody a základního souboru pro výpočet zatížení spotřebních výdajů domácností.....	40
4.2.1	Výpočet daně z přidané hodnoty.....	44
4.2.1.1	Výpočet zatížení spotřebních výdajů průměrné domácnosti podle postavení osoby v čele daní z přidané hodnoty.....	45
4.2.1.2	Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti zaměstnanců podle postavení osoby v čele daní z přidané hodnoty.....	46
4.2.1.3	Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti samostatně činných podle postavení osoby v čele daní přidané hodnoty..	47
4.2.1.4	Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti nezaměstnaných podle postavení osoby v čele daní z přidané hodnoty.....	48
4.2.1.5	Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti důchodců podle postavení osoby v čele daní z přidané hodnoty.....	49
4.2.1.6	Shrnutí.....	50
4.2.2	Výpočet spotřebních daní.....	50
4.2.2.1	Výpočet zatížení spotřebních výdajů průměrné domácnosti podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi.....	52
4.2.2.2	Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti zaměstnanců podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi.....	53
4.2.2.3	Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti samostatně činných podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi...	54
4.2.2.4	Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti nezaměstnaných podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi.....	54
4.2.2.5	Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti důchodců podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi.....	55
4.2.2.6	Shrnutí	56

5	Výsledky analýzy dopadu daní ze spotřeby v ČR	57
5.1	Dopad DPH na domácnosti.....	57
5.2	Dopad spotřebních daní na domácnosti.....	59
5.3	Celkový dopad daní ze spotřeby na spotřební výdaje domácností.....	60

Závěr

Summary

Přehled použité literatury

Seznam obrázků

Seznam tabulek

Seznam grafů

Přílohy

ÚVOD

Ve své diplomové práci se zaměřuji na zatížení spotřebních výdajů domácností daněmi ze spotřeby. Významnou otázkou, kterou se zabývá daňová teorie, je, kdo vlastně nese daňové břemeno. Na koho daně dopadají. Cílem mé diplomové práce je analýza dopadu daní ze spotřeby na vývoj spotřebních výdajů domácností.

V ekonomice dochází v důsledku zdanění k procesu, při kterém se všichni, kdo jsou postupně vystaveni dani, snaží o přenesení daňového břemena na někoho jiného. Všeobecně známým příkladem je zdanění spotřeby. Obchodník sice platí daň z přidané hodnoty, ale to ještě neznamená, že byl krácen na svém důchodu o tuto daň. Předpokládá se, že se daň dostává do ceny výrobku a je jí zatížen spotřebitel. Obdobně tomu je i u dalších daní, dokonce i u daní důchodových.

Nepřímé daně jsou uvalovány na vybrané statky a zvyšují jejich ceny. Tím způsobují snížení disponibilního důchodu spotřebitelům. Do jaké míry je různým příjmovým skupinám snížen disponibilní důchod závisí u nepřímých daní pouze na výši spotřeby a na tom, jaké statky tyto skupiny spotřebovávají.

Nepřímé daně jsou na rozdíl od daní přímých méně nápadné, protože jsou skryty v cenách zboží a služeb. Spotřebitel platí daň při platbě každého nákupu bez jakýchkoliv administrativních úkonů a přitom nemá přehled, kolik státu na dani odvedl. Pro stát nepřímé daně představují stabilní a lépe předvídatelný zdroj příjmů, protože jejich placení se lze obtížněji vyhnout a je zde účinnější možnost kontroly plátců daně. Stát má u nepřímých daní větší manévrovací prostor než u daní přímých. Přestože o vhodnosti posílení jednoho či druhého typu daní se vedou diskuse, obecnou tendencí je přesun daňové zátěže od daní přímých k daním nepřímým. Stejně jako DPH přispívají i spotřební daně k rozdělení příjmů ve společnosti. Hlavním cílem uvalování spotřebních daní není redistribuce příjmů, ale příliv peněz do státní pokladny. Stát uvaluje spotřební daně na statky s poměrně nízkou poptávkovou elasticitou. Dalším důvodem pro použití spotřebních daní je odrazení lidí od škodlivé spotřeby. Spotřební daně jsou uvalovány na takové statky, jejichž spotřebou jsou společnosti způsobovány

negativní externality. Spotřební daně mají tedy nápravný charakter, omezují spotřebu statků, na něž je uvalena spotřební daň, a tím omezují negativní externality.

Rozlišujeme dva druhy incidence - dopadu daně: zákonný dopad daně (zákonná incidence) a skutečný neboli ekonomický (někdy též efektivní) dopad daně. Pro daňovou praxi je životně důležitý zákonný dopad. Z hlediska ekonomické a daňové teorie, při zkoumání působení zdanění na chování ekonomických subjektů má větší význam dopad skutečný.

Daň, kterou platí nějaký subjekt (fyzická i právnická osoba) může být v zásadě přesunuta dvěma směry. Dopředu na kupujícího na trhu, tím že se zvýší cena statku nebo faktoru, nebo dozadu na prodávajícího. Tento přesun může být částečný, tj. daň se v nové ceně promítne jen částečně, stoprocentní a za jistých podmínek dokonce i vyšší, než je výše daně. K přesunu někdy nemusí dojít vůbec. Pak hovoříme o tom, že je nulový.

1 Daňová incidence

Daně nejsou dobrovolnou platbou jak uvádí **Musgrave a Musgraveová (1994)**, nýbrž zákonnou veřejnou dávkou, která se platí při jakýchkoli přijatých daňových zákonech. Všechny tyto zákony nakonec odrážejí preference obyvatel; jakmile se jednou zavedou, stávají se závaznými platbami, jež jsou břemenem, kterému se lidé snaží vyhnout nebo které se snaží přesunout na druhé. Abychom se dozvěděli, kdo daň platí, musíme hledat mimo daňové zákony a charakter zákonné incidence, tzn. mimo rámec těch, na nichž podle zákona daňová povinnost leží. To zahrnuje dva aspekty. Za prvé nám musí být jasné, že konečné daňové břemeno nesou jednotlivci. Daně sice mohou platit firmy, avšak konečné břemeno je nutné hledat u jednotlivých domácností, tedy u vlastníků firem, zaměstnanců nebo spotřebitelů výrobků. Za druhé rozdělení výsledného břemene se může lišit od zákonné povinnosti, ať už je daň uložena jednotlivci nebo firmě. Jednotlivci, stejně jako firmy, mohou přizpůsobit své prodeje a nákupy, a tím ovlivnit situaci jiných.

Daně se jen zřídka ukládají formou jednotné částky. Daňový zákon obvykle vyjadřuje daňovou povinnost formou určité funkce ekonomického chování, jako je získávání důchodu, prodávání nebo nakupování. Protože se daně uvalují na ekonomickou transakci a protože transakce zahrnuje více než jednu stranu, účastníci transakce, na kterých ze zákona leží daňová povinnost, se mohou pokusit se placení daně vyhnout tím, že sníží svoji aktivitu podléhající zdanění, nebo se pokusí přesunout daňové břemeno na druhé tím, že změní podmínky, za kterých jsou ochotni obchodovat. Možnost takto reagovat závisí na struktuře trhu, na kterém obchodují, a na způsobu cenové tvorby.

Zavedení důchodové daně tudíž může vést ke zkrácení pracovní doby, a tím ke zvýšení mezd, takže daň nakonec zatíží spotřebitele. Selektivní daň na auto uložená prodávajícím může způsobit vzestup cen, protože prodávající se pokusí přenést daňové břemeno na kupující, kteří se zase mohou zvýšení cen vyhnout tím, že si koupí něco jiného. V každém případě závisí schopnost daňového poplatníka provést tyto změny

na ochotě dalších účastníků transakce. Výsledný řetěz reakcí – proces „přenášení daňového břemena“ – může však vést k takovému výslednému rozdělení daňového břemene, neboli ekonomické incidenci, které se značně odlišuje od původního rozdělení povinností neboli od zákonné incidence.

Zákonodárci si to při přípravě zákonů uvědomují. Když ukládají daň výrobcům aut, nemají v úmyslu uvalit toto břemeno na zpracovatele. Kdyby si to přáli, uložili by daň na jejich zisk. Zpracovatelé jsou málokdy vhodným objektem výběru daně a předpokládá se, že daň převedou na spotřebitele zvýšením ceny aut. Určení skutečného rozdělení daňového břemene proto vyžaduje analýzu přízpusobovacích procesů, analýzu přenosu daňového břemene z místa výběru (místa zákonné incidence) do výsledného místa (místa ekonomické incidence). Tento proces se obvykle nazývá „přesun“.

1.1 Druhy daňové incidence

Podle **Musgrave a Musgraveové (1994)** existují tři způsoby, jak posuzovat incidenci; zúžíme-li problém jen na daňovou incidenci, jde především o absolutní, rozdílovou nebo rozpočtovou incidenci.

Absolutní daňová incidence

Jednou z možností je analýza distribučních efektů, které vznikají zavedením určité daně při konstantních veřejných výdajích. Předpokládejme, že se důchodová daň zvýšila a zároveň nedošlo k odpovídající změně ani ve výdajích, ani v jiných daních. Při hledání dopadů této změny na rozdělování důchodů lze sotva přehlédnout makroekonomický efekt ve formě poklesu agregátní poptávky. V závislosti na stavu ekonomiky může tento pokles způsobit růst nezaměstnanosti, snížení hladiny cen nebo snížení míry inflace. Každý výsledek má své dopady na rozdělování a nelze jej oddělit od následků, které vyplývají ze samotné změny daně. Budeme-li pojetí absolutní incidence zkoumat podrobněji, uvidíme, že není příliš uspokojivé.

Rozdílová daňová incidence

Abychom se vyhnuli předchozí obtíži, můžeme zkoumat změny v rozdělování, které jsou výsledkem nahrazení jedné daně druhou, přičemž celkové příjmy a výdaje se nezmění. Vláda může namísto 1 mld. USD na důchodové dani vybrat stejnou částku selektivní spotřební daní na cigarety. Tato změna nevyžaduje žádný transfer obyvatelstvu a daňové břemeno soukromého sektoru nezvyšuje, vede pouze k jeho přerozdělení mezi domácnostmi. Domácnosti snížením důchodové daně získají, ovšem s výjimkou těch, které mají vysoké výdaje za cigarety. A dále, pěstitelé tabáku a všichni, kdož pracují v cigaretovém průmyslu, ztratí, zatímco ostatní, kteří vyrábějí produkty nakupované dřívějšími plátcí daně z důchodu, získají. Výsledná změna v rozdělování se nazývá „rozdílová incidence“.

Rozpočtová incidence

Zbývá ještě jeden způsob, jak pohlížet na tento problém a to je případ, kdy uvažujeme změny v postavení domácnosti, které jsou výsledkem kombinace efektu změn daní a výdajů. Disponibilní důchod určité domácnosti určený na soukromou spotřebu nyní ovlivní nejen daňová, nýbrž i výdajová opatření. V případě transferů se zdroje získané jejich prostřednictvím k soukromému důchodu přičtou a daně se od něj odečtou. Pokud jde o zabezpečení veřejných statků, nezbytné výdaje ovlivňují rozdělení soukromých důchodů prostřednictvím jejich dopadů na výdělků. Výdajová strana rozpočtu má tudíž stejně jako daně vliv na soukromé důchody; poněvadž se daně a výdaje objevují současně, není možné jednotlivé důsledky od sebe oddělit.

1.2 Měření incidence

Protože se incidence týká daňového břemene, naskytá se otázka, které skupiny obyvatel jsou významné a jak by se mělo daňové břemeno měřit. Nejprve je nutné zopakovat, že daňové břemeno v konečných důsledcích nesou jednotlivci. Právnícké osoby, jako například korporace, jsou vlastnictvím jednotlivců a daně ukládané těmto podnikům platí jejich majitelé, zákazníci nebo zaměstnanci.

1.3 Dopad daňového břemene z hlediska zdrojů a užití

Záměnou jedné daně za jinou se postavení některých domácností zlepší a postavení jiných domácností se zhorší. Změny v postavení kterékoli domácnosti lze měřit jako výslednou změnu jejího reálného důchodu. Reálný důchod se může změnit v důsledku změny nominálního důchodu nebo v důsledku změn cen nakupovaných výrobků. Pokud celou situaci poněkud zjednodušíme, dostaneme, že disponibilní reálný důchod (DRY) domácností se rovná:

$$\mathbf{DRY = (E - T_y) / (P + T_s) = DY / GP}$$

kde: E = výdělků

T_y = daň z důchodu

P = cena nakoupených výrobků (v cenách faktorů)

T_s = daň z prodeje

DY je disponibilní důchod neboli peněžní příjem po zdanění a GP je hrubá (nebo tržní) cena. Nyní vidíme, jak přímé i nepřímé daně ovlivňují DRY.

Velikost primárního vlivu změn daní, který se týká výdělkové neboli zdrojové strany účtu, bude T_y a v případě primárního vlivu na straně výdajů čili užití bude T_s. Zvýšení daně z prodeje sníží DRY vlivem nárůstu v T_y a následného snížení DY. Zvýšení daně z prodeje sníží DRY prostřednictvím zvýšení T_s a následně GP.

Výsledná daňová incidence – neboli rozdělení daňového břemene – závisí na prvotním uložení daně, na sazbách, na definici daňové základny a na úplnosti jejího záběru. To je ovšem jenom základ. Ekonomická incidence bude v konečném efektu záviset na odezvě ekonomiky. Ta se odvíjí od vztahu mezi nabídkou a poptávkou, od struktury trhu a také od časového posunu v přizpůsobení. Přizpůsobování daní vyvolá změny v cenách faktorů a produkce, tyto změny ovlivní domácnosti na straně zdrojů i na straně užití, a tím i rozdělení daňového břemene.

1.4 Velikost daňového přesunu

Velikost daňového přesunu je závislá na elasticitě nabídky a poptávky a velikosti daně. Obecně zde platí zásady, že čím je poptávka méně elastická, resp. nabídka pružná, tím větší podíl daňového břemene ponese kupující. Naopak, čím rigidnější je nabídka, resp. elastičtější poptávka, tím se břemeno přenáší více na prodávajícího. Podle **Hamerníkové a Kubátové (1999)** jsou ve hře i další faktory jako otevřenost ekonomiky, časové hledisko a významnost zkoumaného trhu.

1.4.1. Přehled faktorů ovlivňujících daňový přesun a dopad

Dosavadní výklad specifikoval tyto faktory, určující velikost přesunu:

- **elasticitu nabídky,**
- **elasticitu poptávky,**
- **charakter trhu – konkurenční, monopolní nebo oligopolní.**

Dalšími významnými faktory daňového přesunu a dopadu jsou:

- **významnost zdaněného trhu,**
- **otevřenost ekonomiky,**
- **časový faktor.**

1.4.1.1 Významnost zdaněného trhu

Pokud uvažujeme nepřímé dopady daně na ostatní trhy, je velikost zdaněného trhu dalším faktorem ovlivňujícím skutečný dopad daně. Změny na malém trhu, tj. změny v outputu, v cenách, a následné změny v množství použitých výrobních faktorů a investičních fondů nebudou mít pozorovatelný vliv na nabídku a poptávku na ostatních trzích. Např. u nás nemůže způsobit odliv zaměstnanců z odvětví zpracování mramoru celkové zvýšení nabídky práce v jiných odvětvích. Proto u malých odvětví vystačíme při zkoumání daňového přesunu a dopadu s analýzou dílčí, na zdaněném trhu.

Naproti tomu důsledky zdanění na velkém trhu, u nás např. v textilním průmyslu, by zasáhly i ostatní odvětví ekonomiky. Analýza se zde nemůže omezit na dílčí trh, ale musí zahrnout dopady na ostatní odvětví.

1.4.1.2 Otevřenost ekonomiky

Daňový přesun a skutečný daňový dopad závisí na elasticitách poptávky a nabídky. Čím je ekonomika otevřenější, tím jsou obě ceteris paribus vyšší. Pružnější je nabídka výrobních faktorů včetně práce – faktory se totiž při změně ceny mohou přesunout do zahraničí. Pružnější je poptávka po domácích produktech – uživatelé při zvýšení jejich cen přesunou svou poptávku na cizí výrobky.

Skutečná změna daňového dopadu při otevření ekonomiky není obecně jednoznačná, protože v tomto případě se elasticitější stane jak poptávka, tak nabídka. U konkrétního trhu záleží na tom, která změna převáží – zda změna v poptávce, nebo v nabídce.

1.4.1.3 Časový faktor

Stejně jako je poptávka a nabídka v otevřené ekonomice pružnější, je pružnější i v delším časovém období. V krátkém období jsou mnohé faktory nezměnitelné. Není možno okamžitě přesunout kapitál z odvětví do odvětví, změnit profesi či spotřební zvyk.

Platí, že každou daň okamžitě nese spíše její zákonný poplatník či plátce, než ostatní subjekty. U daní spotřebních (i u daně z přidané hodnoty) však dochází k přesunu dopředu v cenách zpravidla okamžitě, někdy dokonce již při ohlášení budoucí změny. Je-li oznámeno zamýšlené zvýšení spotřební daně od určitého dne, často dochází k růstu cen dokonce už před tímto datem! (Jde o jev, zvaný "oznamovací efekt daně"). Dlouhodobě je však daň stále více přesouvána i na jiné vlastníky, spotřebitele, atd.

Například daň ze zisku, uložená v odvětví A, je podle mobility zdrojů v daném odvětví nesena zprvu investory v odvětví A, spotřebiteli výrobků odvětví A, dodavateli

faktorů do odvětví A (včetně pracovníků – ti však neponesou daň ihned, neboť mají odbory chránící je před poklesem mezd). Později odliv zdrojů z odvětví A (neboť zde se snížila jejich výnosnost) vede ke zvýšení nabídky faktorů v ostatních odvětvích. Daň stále více nesou investoři a ostatní účastníci v jiných odvětvích, a to až do doby, než se výnosnost investic a mzdy dostanou ve všech odvětvích na rovnovážnou úroveň.

Časový faktor, jak vidíme, působí na daňový přesun a dopad dvěma směry. První se týká trhu, na němž je daň uložena, a elasticit nabídky a poptávky na něm. Elasticity jsou vyšší v delším období.

Druhý směr našich úvah se týká dopadu daní na dalších trzích – buď dalších přesunů dopředu či dozadu v přímé linii, nebo nepřímých přesunů. V delším časovém období se daň přesouvá na stále "vzdálenější" trhy.

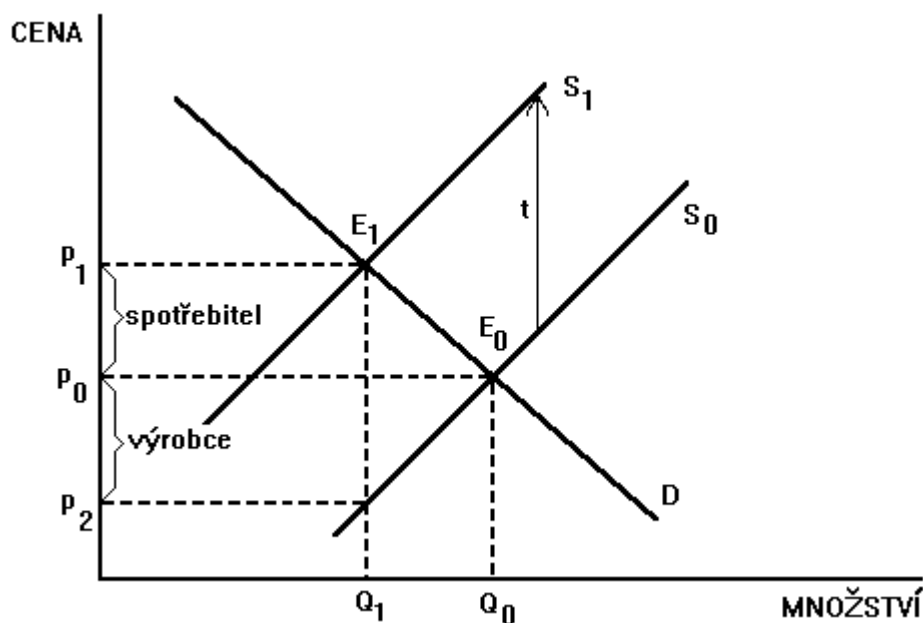
Závěrem kapitoly poznamenejme, že až doposud jsme v případě zavedení nové daně nebo v případě změny v dani již existující uvažovali neměnnost vládní výdajové politiky, a také neměnnost ostatních daní. Ve skutečnosti je však každá dílčí daňová změna provázena jinou změnou ve veřejných příjmech či výdajích. Vždyť ke zvyšování daně dochází právě proto, aby mohla být jiná daň snížena, nebo aby mohl být financován nový vládní program. Proto přesun a dopad jedné daně probíhá simultánně s jinými přesuny a dopady – s přesuny a dopady daňovými a výdajovými. Uvažované problémy tak získávají další dimenzi a činí sledování skutečného daňového zatížení jedinců ještě složitějším.

1.5 Daňový přesun na konkurenčních trzích

Na konkurenčním trhu je cena prodávaného zboží či služby – a tudíž i rozsah daňového přesunu – determinována průběhem **křivek poptávky a nabídky**, jak uvádí **Hamerníková a Kubátová (1999)**.

Situaci "před" a "po" zdanění na dokonale konkurenčním trhu znázorňuje **graf č. 1**. Nyní však na něm nebudeme zkoumat přebytky spotřebitelů a výrobců, ale cenové změny:

Graf č. 1: Přesun daně

Před zdaněním je rovnovážná cena p₀; stejná je pro kupující i pro prodávající. Je-li uložena specifická spotřební daň na výrobek X o velikosti t s tím, že ji mají odvádět prodávající, sníží se nabídka na S₁, a důsledkem bude nová rovnovážná cena p₁. Cena p₁ je placena kupujícími na trhu. Proávající odevzdává státu daň t, takže realizuje čistou cenu

$$p_2 = p_1 - t.$$

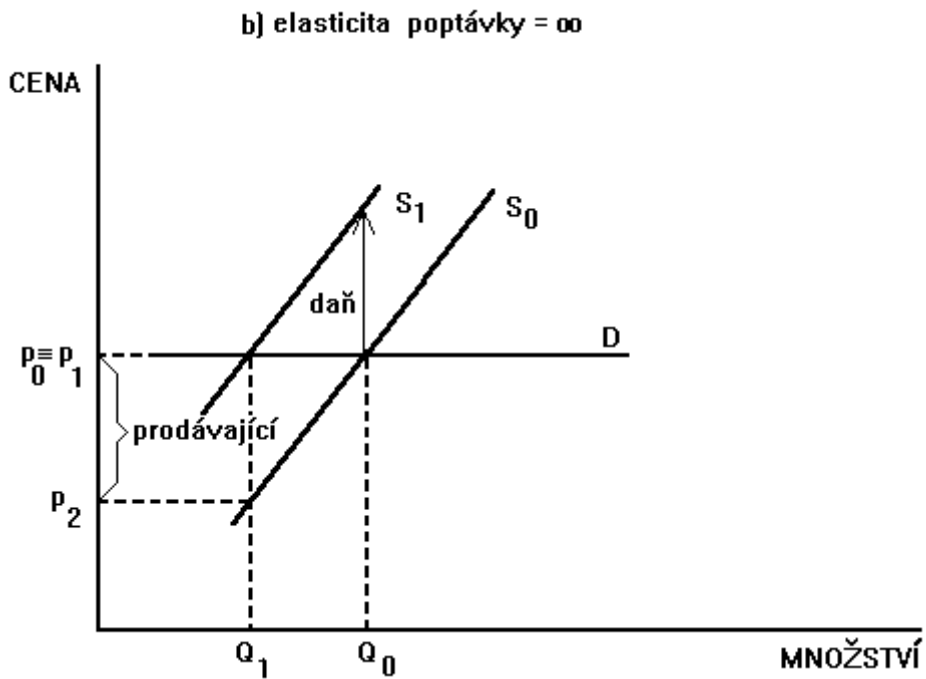
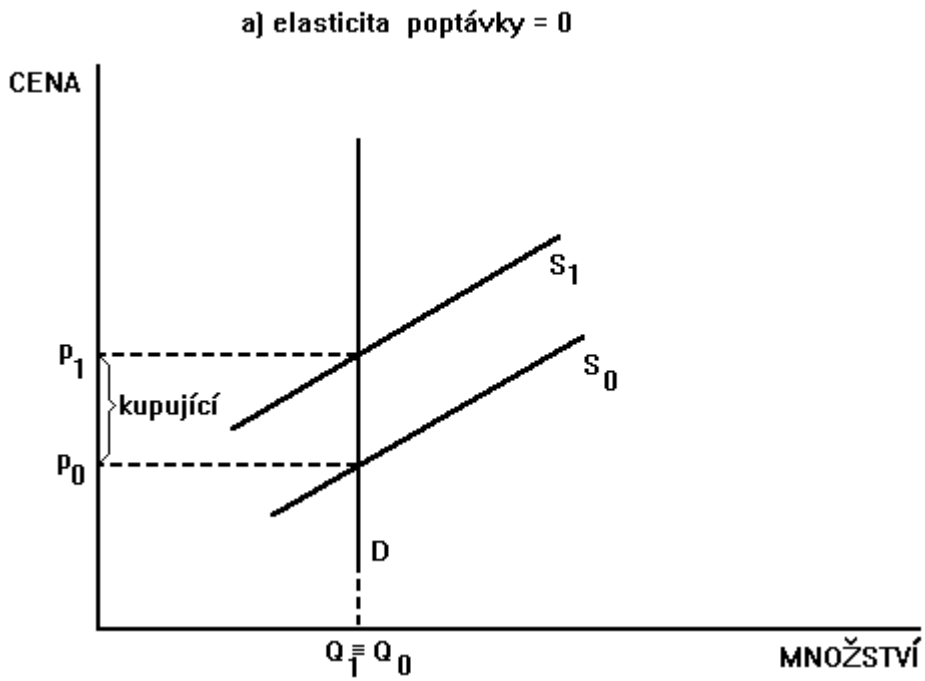
Daň byla ve výši t uložena prodávajícímu, avšak:

- došlo k přesunu na kupujícího – cena, za kterou kupuje, vzrostla;
- přesun se uskutečnil jen částečně – z daně o velikosti t se přesunula jen částka $P_1 - P_0$;
- část daně o velikosti $p_0 - p_2$ se nepřesunula; zaplatil ji prodávající.

Velikost daňového přesunu (podíl přesunuté daně) na konkurenčním trhu závisí (jak ukazuje graf) na cenových elasticitách poptávky a nabídky, neboť jsou to právě ony, kdo určují sklon křivek v jednotlivých bodech, a taktéž rozdělení daňového břemene mezi subjekty na trhu. Absolutní velikost přesunuté daně závisí navíc na velikosti daně.

Graf č. 2 a) a b) objasňuje, jak závisí velikost daňového přesunu na **elasticitě poptávky**. Pokud je elasticita poptávky nulová (**a**), kupující trvá na stejném množství zboží při jakékoliv ceně, a prodávající může cenu zvýšit o celou daň. Dojde ke stoprocentnímu přesunu daně. Nízkou elasticitu poptávky mají, jak víme, základní životní potřeby – potraviny apod., ale také alkohol a tabák. U těchto komodit se uskutečňuje velký přesun spotřebních daní (také daně z přidané hodnoty) na spotřebitele. Zatímco u potravin je tento fakt předmětem kritiky již po staletí, tabák a alkohol jsou tradičně oblíbenými předměty akcízů, neboť se považuje za spravedlivé a výchovné postihovat jejich spotřebitele.

Graf č. 2: Elasticita poptávky a přesun daně

Při nekonečné elasticitě poptávky (**b**) nesou celou daň prodávající, neboť na jakékoliv zvyšování ceny reagují kupující nekonečně pružně snížením požadovaného množství. Cena na trhu se nemění, ale čistá cena pro prodávajícího klesla přesně o jednotkovou daň. Velkou elasticitu poptávky mají luxusní předměty, takže jejich zdanění doléhá převážně na výrobce – se všemi důsledky, o nichž jsme se výše zmiňovali.

Zobecníme-li získané poznatky, můžeme uzavřít: **čím je poptávka pružnější, tím menší je přesun daně z prodávajícího na kupujícího a naopak.**

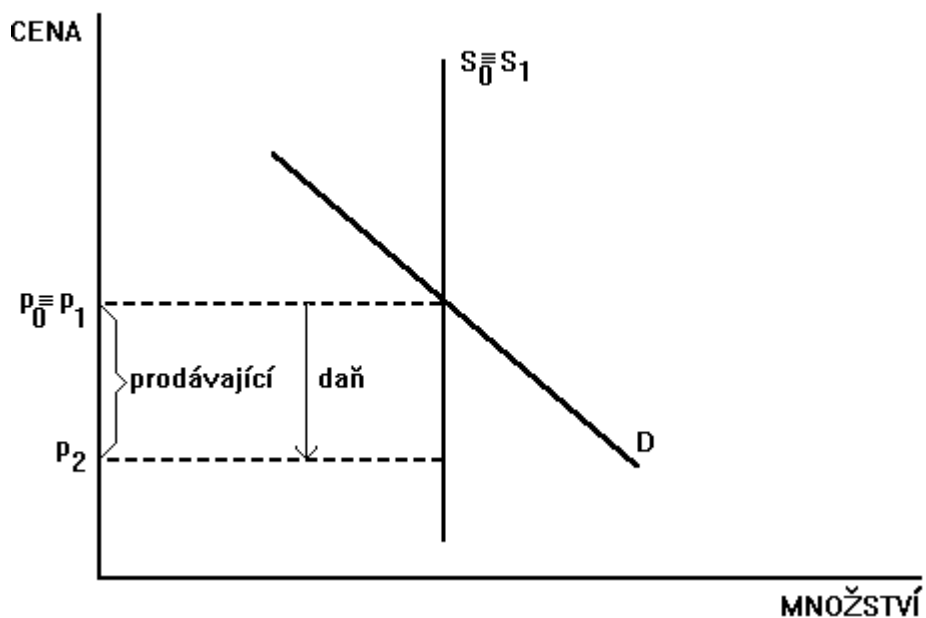
Závislost daňového přesunu na **elasticitě nabídky** ukazuje **graf č. 3 a) a b)**. Při nulové elasticitě nabídky (**a**) nese celou daň prodávající; daňový přesun je nulový. Proto daň z pozemků, domů apod., u nichž je elasticita nabídky velmi nízká, dopadne alespoň v krátkém časovém období vždy na jejich vlastníky, kteří mají jen malé možnosti přesunu na jiné subjekty.

Při nekonečně elastické nabídce (**b**) nese naopak celou daň kupující – došlo ke stoprocentnímu daňovému přesunu. Elasticita nabídky zboží a služeb na trhu závisí na možnostech výrobců měnit výrobní kapacity, což je obvykle snazší v investičně nenáročných oborech. Rovněž v oborech s pružnou nabídkou práce, např. v těch, které využívají ženskou práci, je možno nabídku přizpůsobovat rychleji.

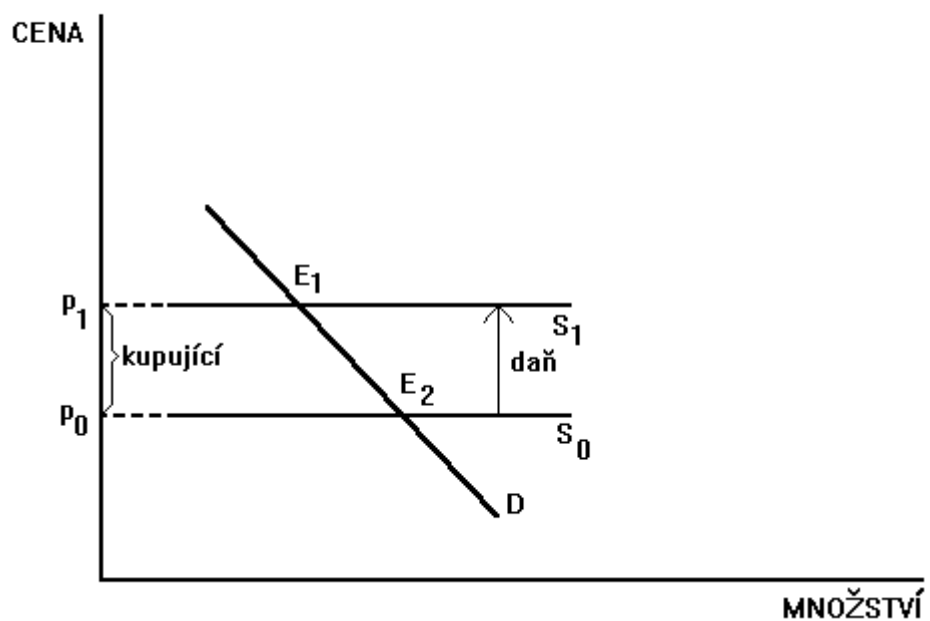
Závěrem můžeme říci: **daňový přesun z prodávajícího na kupujícího na trhu je tím větší, čím vyšší je pružnost nabídky a naopak.**

Graf č. 3: Elasticita nabídky a přesun daně

a) elasticita nabídky = 0

b) elasticita nabídky = ∞

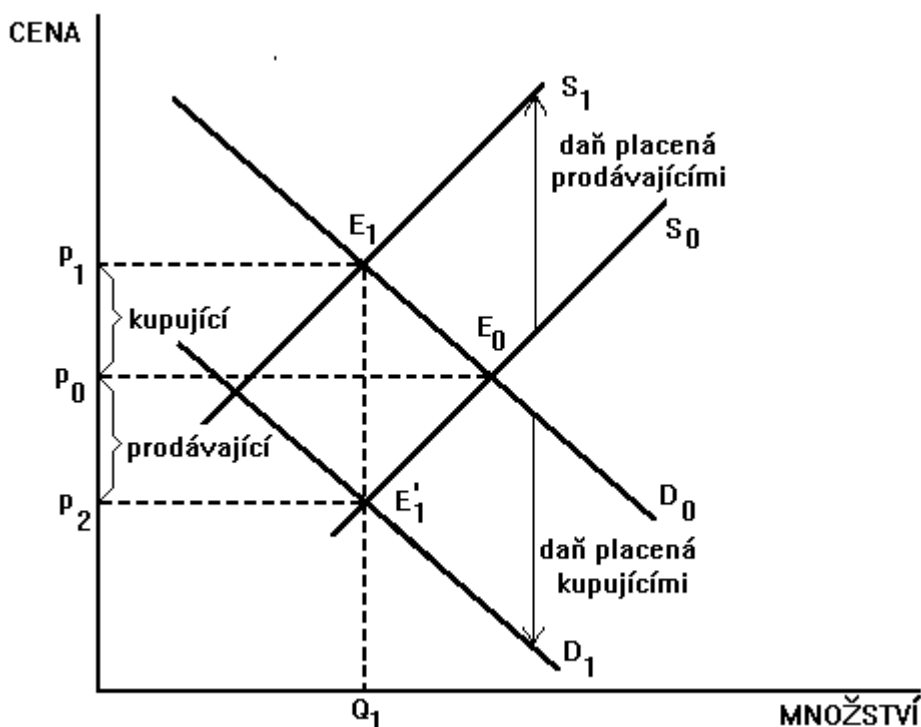

Daň placená subjekty na různých stranách trhu

Zamysleme se nyní, zda velikost skutečně nesené daně závisí na tom, který subjekt na trhu odvádí státu daň.

Na **grafu č. 4** je zachycena změna křivky nabídky při dani placené prodávajícím (z S_0 na S_1), která vede k již známému rozdělení daňového břemene na část placenou kupujícími a prodávajícím. Pokud má daň ze zákona odvádět kupující, sníží se jeho poptávka z D_0 na D_1 ; opět rovnoběžně s křivkou původní poptávky, a nový bod rovnováhy bude E_1 . Proávající bude realizovat cenu p_2 ; kupující zaplatí navíc jednotkovou daň t , takže jeho kupní cena bude celkem p_1 . Je zřejmé, že dopad daně je v tomto případě totožný s dopadem daně placené prodávajícím. **Na konkurenčním trhu nezávisí na tom, kdo ze zákona platí daň – zda prodávající či kupující.** Skutečný dopad daně je totožný, daně jsou tedy ekvivalentní.

Graf č. 4: Daň placená na různých stranách trhu

Shrneme-li předchozí dílčí závěry, docházíme k těmto poznatkům o velikosti skutečně placené daně:

- **čím je poptávka elastičtější, tím větší část daně nese prodávající; čím je poptávka méně elastická, tím větší část daně nese kupující,**
- **čím je nabídka elastičtější, tím větší část daně nese kupující; čím je nabídka méně elastická, tím větší část daně nese prodávající.**

1.6 Přesun a dopad v monopolním prostředí

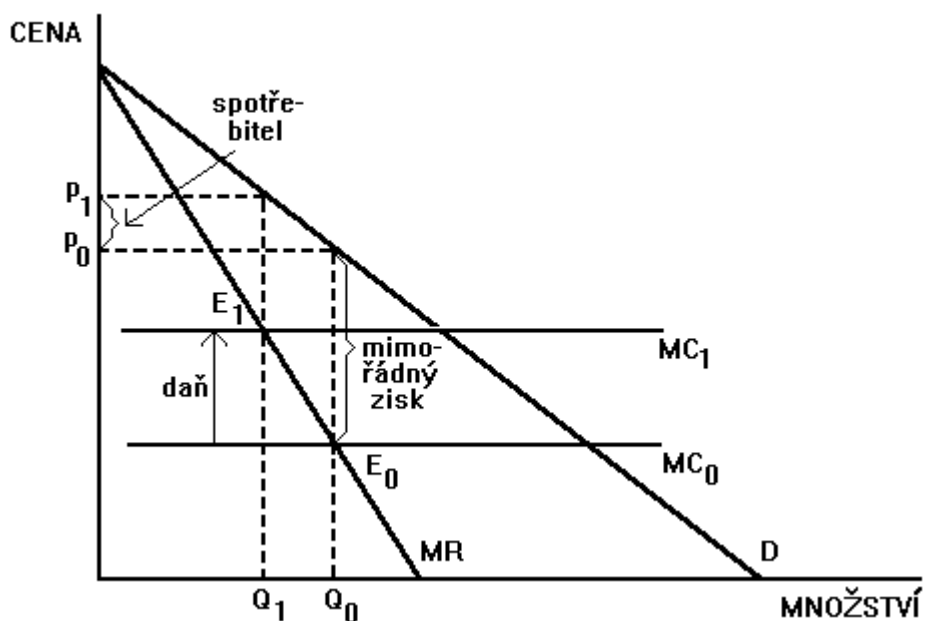
V monopolním prostředí (výroba energie, těžba surovin) výrobce určuje množství a ceny na základě rovnosti svých mezních nákladů a mezních výnosů. Daňový přesun může být u monopolu od 0% až do více než 100%, a to podle průběhu křivek mezních nákladů a výnosů.

Specifická spotřební daň

Uvažujme specifickou spotřební daň uloženou na monopolní výrobu a sledujme, kdo skutečně tuto daň ponese. Pokud křivka mezních nákladů bude horizontální (mezní náklady vlastně konstantní a rovné průměrným), záleží dopad na křivce mezních výnosů, resp. křivce poptávky. Teoreticky můžeme uvažovat poptávkovou křivku jako klesající přímkou, nebo jako křivku konvexní (konstantní elasticita poptávky).

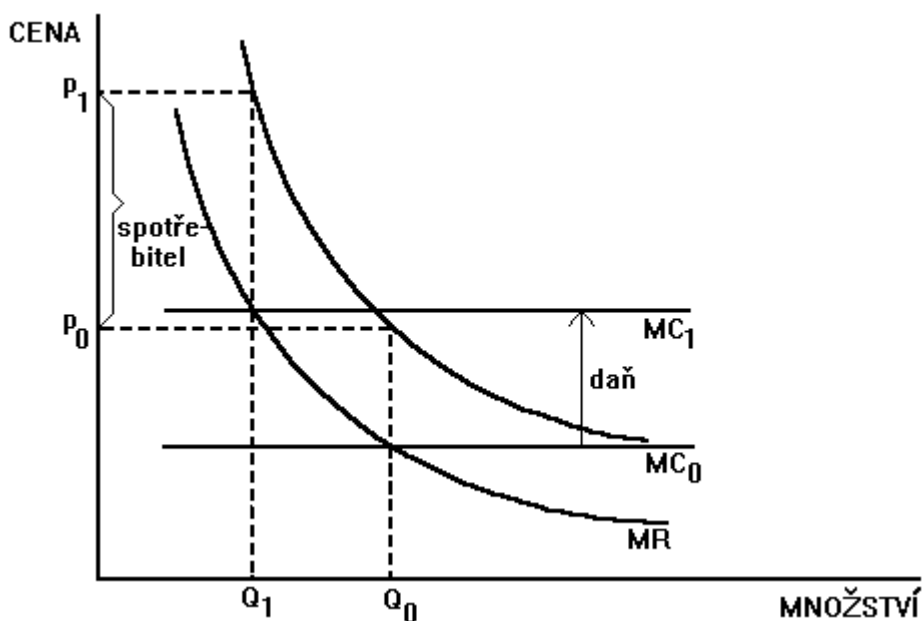
Situaci s přímkou poptávky znázorňuje **graf č. 5**. Před zdaněním je rovnováha výrobce v bodě E_0 , kde se protíná křivka mezních nákladů MC_0 s křivkou mezních výnosů MR_0 . Monopolista bude vyrábět množství Q_0 , ale při něm mu křivka poptávky na trhu D umožňuje stanovit cenu větší, než mezní náklady – p_0 . Po zdanění specifickou daní o velikosti t stoupnou mezní náklady monopolisty právě o t ; křivka mezních nákladů bude nyní MC_1 , a nový bod rovnováhy E_1 . Výroba po zdanění je Q_1 a cena pro spotřebitele p_1 . Z daně je částka $p_1 - p_0$ přenesena na spotřebitele – přenos je částečný a právě padesátiprocentní, pokud jsou mezní náklady konstantní, a poptávka je znázorněna přímkou, tak jako na daném grafu.

Graf č. 5: Částečný přesun daně uložené monopolu

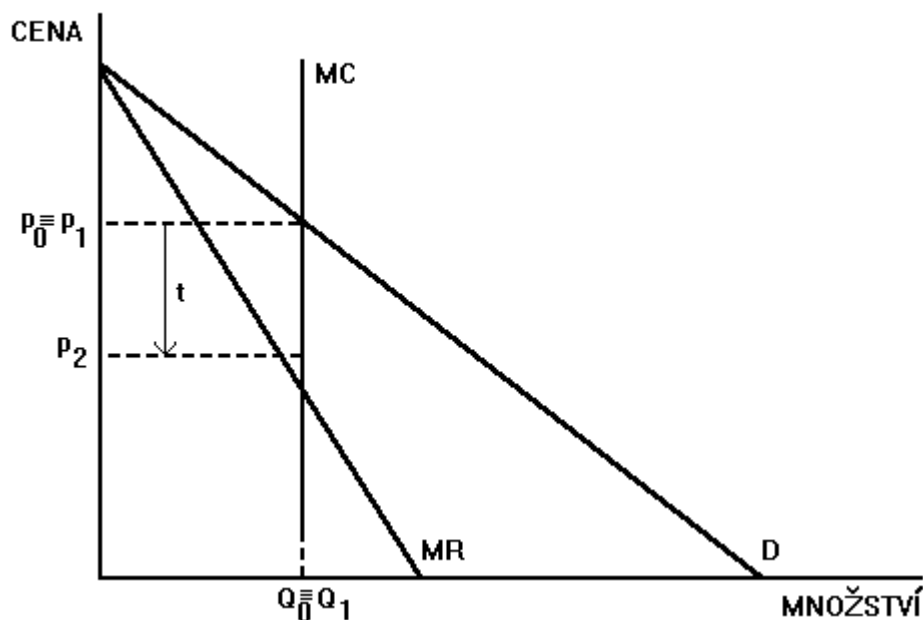
Křivka poptávky má však zřídka lineární tvar podle **grafu č. 5**. Spíše můžeme čekat poptávku s konstantní cenovou elasticitou, jak ukazuje **graf č. 6** – poptávková křivka je ”prohnutá”. Přitom může nastat dokonce více než stoprocentní přesun! S daní t cena vzroste o $p_1 - p_0$, což je, jak vidíme, více než t . Zdanění výroby monopolního zboží má zdánlivě paradoxně opačný dopad. Místo aby byla postižena monopolní výroba, budou ”trpět” spotřebitelé:

Graf č. 6: Více než stoprocentní přesun daně

Pokud křivka mezních nákladů bude vertikální, podobá se situace konkurenčnímu trhu s nulovou elasticitou nabídky, a důsledky budou stejné, jako na konkurenčním trhu – celé břemeno daně, uložené výrobci, ponese výrobce sám (přesun nulový) – jak uvidíme na **grafu č. 7**. Jeho mimořádný zisk se prostě jen snížil o daň. Co to znamená, když je křivka mezních nákladů vertikální? Je to situace pro monopol značně nepříjemná, kdy rozsah výroby není možno měnit, neboť tomu brání příliš vysoké výrobní náklady (nekonečně vysoké náklady při nepatrném zvýšení výroby). Pokud ale monopol nemůže měnit prodávané množství, nemůže ani dosáhnout vyšších prodejních cen, do kterých by zahrnul i daň. Samozřejmě, že není vyloučen případný přesun dozadu na zaměstnance a dodavatele. Přesun dozadu by byl obsahem grafu, zobrazujícího trh výrobních faktorů.

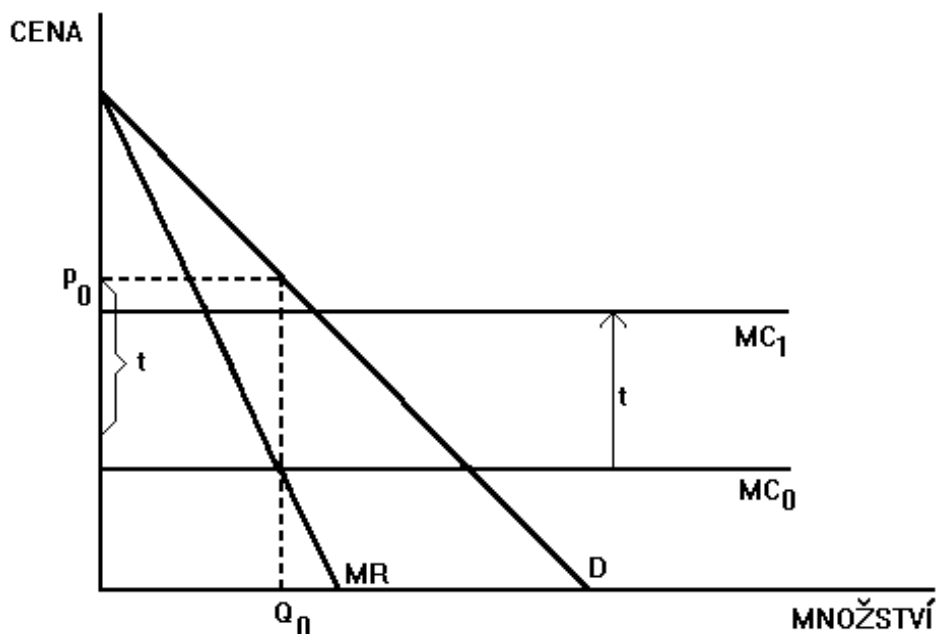
Graf č. 7: Nulový přesun daně

Až dosud jsme předpokládali monopol s cílem maximalizace zisku. Maximalizace zisku není však pokaždé převažujícím motivem monopolního chování. Mnohdy (zvláště krátkodobě) mohou převážit snahy udržet postavení na trhu neboli udržet rozsah výroby, nebo jej i maximalizovat. Jedna ze situací, použijeme-li nejjednodušší podoby křivek poptávky a mezních nákladů, je objasněna **grafem č. 8**.

Graf vychází z předpokladu původní maximalizace zisku a snahy po zachování původního obratu i po uložení specifické daně. Před zdaněním je vyráběno množství Q_0 , a prodáváno za monopolní cenu p_0 . Po uložení specifické daně t , placené monopolem, stoupnou jeho mezní náklady na MC_1 . Vzhledem k tomu, že monopol zachovává původní rozsah výroby Q_0 , nemůže již zvýšit cenu nad p_0 a nese celou daň.

Graf č. 8: Přesun daně monopolem při zachování obrátu

Pokud by cílem monopolu byla maximalizace obrátu (což bývá cílem u monopolů vedených manažery), byla by před zdaněním i po něm rovnováha v bodě, kde $MR = 0$. Opět by to znamenalo nulový přesun daně dopředu.

1.7 Přesun a dopad v oligopolním prostředí

V ekonomice stěží existuje dokonale konkurenční nebo dokonale monopolní trh. Často je trh oligopolní – žádný z výrobců nemůže stanovit cenu libovolně, bez ohledu na ostatní, a zároveň pro žádného z nich není cena zcela neměnným parametrem. Typickými oligopolními odvětvími jsou: autobusová doprava, letecká doprava nebo výroba železa. Vzhledem k tvorbě cen na oligopolním trhu je poptávková křivka pro každého oligopolistu zcela nepředvídatelná. Zároveň je každý z nich ovlivňován ostatními při tvorbě ceny. O chování oligopolní firmy neexistuje žádná široce přijímaná teorie, která by umožňovala predikci daňových dopadů.

2. Spotřební výdaje domácností

Spotřeba¹ je ukazatelem, který nám poskytuje informace o tom, kolik domácnosti za celé národní hospodářství vydaly na nákup spotřebního zboží. Z největší části ovlivňují spotřebu **mzdy**, z nichž je spotřeba financována především. Ve statistice je nejčastěji vývoj spotřeby vyjádřen prostřednictvím zástupných ukazatelů vývoje tržeb v maloobchodu, neboť právě v něm je největší část spotřebitelských výdajů realizována a tento ukazatel je snadněji dostupný.

Pro ekonomiku státu je ale také důležitá míra úspor obyvatelstva. Domácnosti prostřednictvím svých úspor financují investice do fixních aktiv a ovlivňují tak zdravý růst ekonomiky. Míra hrubých úspor přitom poměřuje úspory domácností vzhledem k jejich hrubému disponibilnímu důchodu. Pohyb míry úspor v čase je důležitým indikátorem změn chování spotřebitelů.

V České republice je míra úspor domácností na vysoké úrovni, ale v čase významně klesá. Zajímavým faktem je, že sklon českých domácností k úsporám, vzhledem k zvyšujícím se příjmům, neroste. Téměř celý přírůstek hrubého disponibilního důchodu jde na spotřebu. Na zvýšení úspor měly přitom vliv především připisované úroky, kupony z dluhopisů či dividendové výnosy. Tyto příjmy české domácnosti neutrácejí, ale spíš akumulují.

Z pohledu mezinárodního srovnání je v současnosti česká míra úspor na nižší úrovni než evropský průměr. Přitom ještě v polovině devadesátých let patřili Češi k nejspornivějším v rámci celé Evropy. V roce 2004 největší sklon k úsporám byl zaznamenán v Maďarsku (17,3 %), Belgii (13,8 %) a Portugalsku (12,8 %).

Pro chování českých domácností v posledních deseti letech je typické, že růst jejich příjmů v podstatě pohltila vyšší spotřeba. Je také patrné, že objem úspor v jednotlivých letech zůstává přibližně stejný, zatímco příjmy i spotřeba se zvyšují. Při bližším

¹Měšec.cz.Server o osobních financích.2008.ISSN 1213-4414. Dostupné na World Wide Web:
> <http://www.mesec.cz/texty/spotreba/>

zkoumání struktury příjmů a jejich dynamiky je dále patrné, že ať rostou mzdy či příjmy z podnikání jakkoli, nejenže se takovýto vývoj nepromítá do odpovídajícího zvýšení úspor domácností, ale nevede v podstatě k žádnému jejich růstu.

Tabulka č. 1: Vývoj spotřeby a úspor domácností

U k a z a t e l	Výdaje na konečnou spotřebu		Míra hrubých úspor domácností
		z toho domácností	
	%, r/r, reálně	%, r/r, reálně	%
1996	6,6	8,8	11,0
1997	1,4	1,4	12,9
1998	-1,4	-1,5	11,6
1999	3,0	2,2	10,3
2000	2,1	2,9	8,8
2001	3,0	2,8	7,9
2002	3,3	2,7	9,9
2003	4,7	4,9	8,5
2004	0,7	2,4	7,5
2005	2	2,6	7,8

Zdroj: Ministerstvo financí

Naproti tomu dynamika tzv. příjmů z vlastnictví zhruba odpovídá dynamice úspor. Lze proto říci, že na dynamiku úspor českých domácností v posledních deseti letech neměl vliv růst mezd či podnikatelských příjmů, ale příjmy, které pocházejí odjinud než ze sféry odměn za práci či z podnikání – úspory jsou zvyšovány připisovanými úroky, kupony z dluhopisů, výnosy v podobě dividend atd.

Základní přehled o vývoji ukazatelů rozhodných pro tvorbu úspor sektoru domácností (tj. na makroúrovni) v hodnoceném období podává tabulka č. 2 (data statistiky národních účtů ČSÚ, meziroční indexy v %):

Tabulka č. 2: Přehled o vývoji ukazatelů

	1. čtvrtletí	2. čtvrtletí	3. čtvrtletí	4. čtvrtletí	rok
Hrubý disponibilní důchod	106,5	105,8	105,3	105,6	105,8
Výdaje na osobní spotřebu	106,9	107,0	107,2	106,2	107,0
Celkové hrubé úspory	107,9	84,5	65,3	90,3	89,8

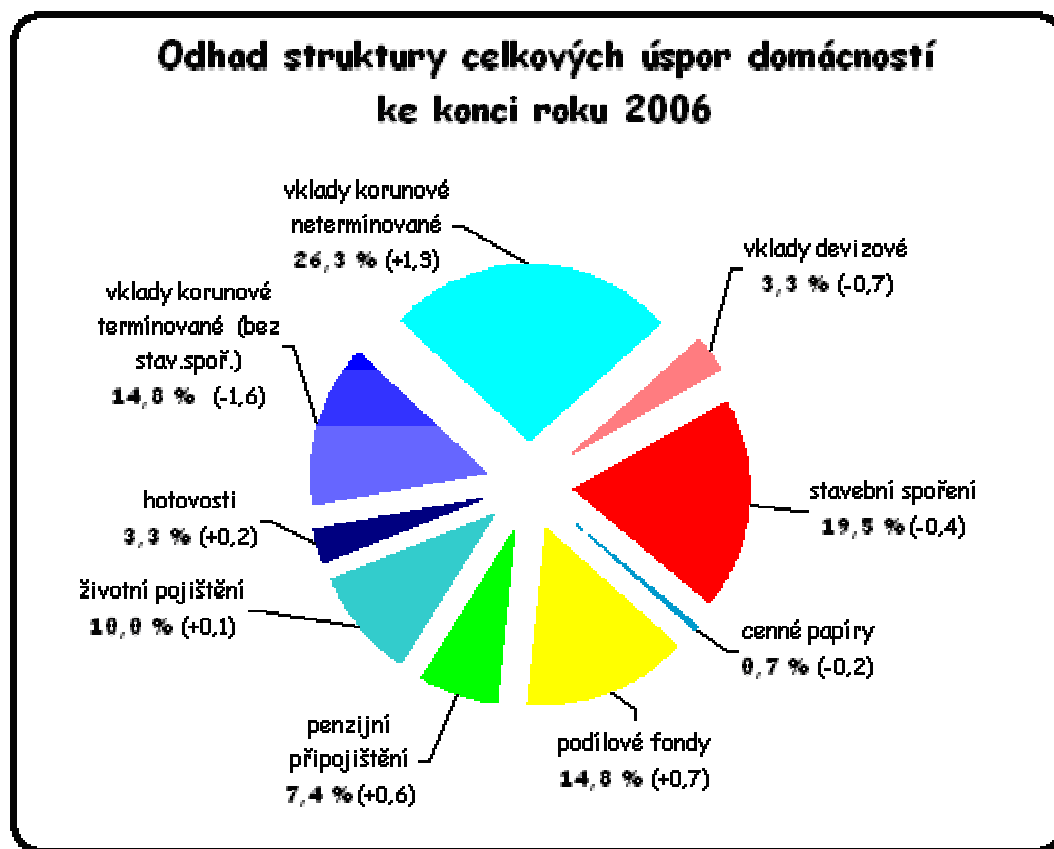
Zdroj: Ministerstvo financí

Objem tímto sektorem vytvořených hrubých úspor byl o 9,4 mld. Kč nižší než před rokem a činil 83,2 mld. Kč. Celková míra úspor (poměr hrubých úspor k hrubému disponibilnímu důchodu) klesla - s ohledem na relativně vysoký meziroční nárůst běžných výdajů domácností - na 5,1 % .

O něco podrobnější pohled na vývoj a strukturu úspor (na této úrovni) poskytují data České národní banky. Objem (korunových a devizových) úsporných vkladů domácností podle jejích údajů dosáhl ke konci roku 2006 celkové výše 1 174,3 mld Kč (meziroční navýšení o 97,0 mld Kč)².

² Ministerstvo financí České republiky.2007.Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2006. Dostupné na World Wide Web:> http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/financni_trh_32531.html

Graf č. 9

Zdroj: Ministerstvo financí

2.1 Statistika rodinných účtů

Hospodaření soukromých domácností sleduje **Statistika rodinných účtů (2008)** (SRÚ)– poskytuje informace o výši jejich vydání a struktuře spotřeby. Informace o odlišnostech spotřeby v domácnostech uspořádaných podle rozličných hledisek nebo o vlivu různých faktorů (např. pohyb cen, situace na trhu) na strukturu vydání a spotřební zvyklosti domácností nelze získat z jiných zdrojů.

Spektrum využití výsledků SRÚ je velice široké, slouží především jako podklad pro kvalifikované rozhodování při realizaci sociální politiky státu, pro sociální a ekonomický výzkum, pro interní využití v Českém statistickém úřadě (vytvoření spotřebního koše při periodických revizích indexu spotřebitelských cen, pomocný zdroj k sestavení účtu za sektor domácností ve statistice národních účtů) a také pro mezinárodní srovnání.

Složení zpravodajského souboru SRÚ se operativně mění tak, aby aktuálně postihovalo posun základních atributů domácností (jejich složení, ekonomickou aktivitu, úroveň příjmů apod.). SRÚ je v podstatě jediným zdrojem informací o vydáních domácností ve vazbě na jejich příjmy. Čistý peněžní příjem je však jedním z výběrových znaků, jeho vývoj je vlastně dopředu stanoven. Z výsledků SRÚ lze vyhodnocovat změny ve výši a struktuře příjmů v rámci zpravodajského souboru a ve vztahu k výdajům domácností. Není však korektní vyvozovat odtud závěry o vývoji příjmů domácností v celé republice. Z těchto důvodů by údaje o příjmech, které SRÚ poskytuje, měly být chápány pouze jako doplňková informace a neměly být využívány pro hlubší analýzy.

Ve snaze zlepšit reprezentativnost výsledků ověřoval ČSÚ v letech 1997-2003 možnost zavést v SRÚ metodu náhodného výběru. Po důkladné analýze výsledků pilotáží a zkušebního šetření, po diskusi s odborníky na výběrová šetření i s nejvýznamnějšími uživateli dat bylo rozhodnuto zatím zachovat v SRÚ kvótní výběr domácností s tím, že bude zdokonalena metoda výběru a snížena zátěž respondentů, což přinese i finanční úsporu.

Od roku 2006 vzorek zahrnuje již všechny typy domácností, např. i dosud nesledované domácnosti nezaměstnaných, domácnosti důchodců s ekonomicky aktivními členy nebo domácnosti, v nichž není žádná ekonomicky aktivní osoba. Výběrové znaky byly doplněny o velikostní skupinu obce, případně druh domu – v souboru se tak zvýšilo zastoupení domácností bydlících v malých obcích a v rodinných domcích podle jejich skutečného podílu v populaci. Každá domácnost

podrobně zapisuje vydání za potraviny a nealkoholické nápoje pouze 2 měsíce v roce, v ostatních měsících sděluje jen celkovou sumu těchto vydání. Podrobné údaje za tyto komodity tak budou od roku 2006 publikovány pouze v ročních výsledcích.

Zpravodajské domácnosti SRÚ jsou vybírány záměrným kvótním výběrem. Jednotkou výběru a zpravodajskou jednotkou šetření je **hospodařící domácnost**, tzn. soubor osob společně bydlících, které se společně podílejí na úhradě základních výdajů (na výživu, provoz domácnosti, údržbu bytu apod.).

ČSÚ centrálně rozvrhuje měsíce podrobného vedení zápisů o vydáních za potraviny a nealkoholické nápoje tak, aby byly (v rozdělení podle skupin domácností, počtu dětí a příjmových pásem) rovnoměrně rozloženy do celého roku.

2.1.1 Základní soubor

Od roku 2006 je základním výběrovým znakem skupina domácnosti, odvozená od ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání osoby v čele domácnosti. Osobou v čele je v úplných rodinách vždy muž, v neúplných rodinách většinou rodič (je-li ekonomicky aktivní, v opačném případě může být osobou v čele ekonomicky aktivní dítě). V nerodinných domácnostech se za osobu v čele domácnosti považuje osoba s nejvyšším příjmem.

Domácnosti s ekonomicky aktivní osobou v čele se třídí podle jejího postavení v zaměstnání, u domácností zaměstnanců i podle jejího vzdělání. Domácnosti s ekonomicky neaktivní osobou v čele se v dalším stupni člení v závislosti na tom, zda je některý z dalších členů domácnosti ekonomicky aktivní, příp. zda v čele domácnosti je důchodce.

Pro 3 nejvýznamnější skupiny domácností se používají ještě další výběrová kritéria, a to: čistý peněžní příjem na 1 člena domácnosti a počet nezaopatřených dětí

pro domácnosti zaměstnanců a domácnosti osob samostatně výdělečně činných. důchod na 1 člena domácnosti a počet členů (u jednočlenných domácností také pohlaví osoby) pro domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů.

2.1.2 Doplnkový soubor

Tento soubor 400 domácností byl vytvořen z důvodů potřeby zabezpečit údaje za domácnosti s minimálními příjmy, které jsou sice zastoupeny i v základním souboru, ale jejich malý počet nezajišťuje dostatečnou reprezentativnost.

Úpravou zákona se výrazně změnil systém stanovení životního minima (ŽM) pro domácnost. V důsledku toho se oproti předchozím letům změnil i násobek ŽM určující výši příjmu, kterou domácnosti zařazené do doplňkového souboru nesmí překročit. Násobek byl stanoven tak, aby výše přípustného příjmu z hlediska domácností s různým složením (a různou úrovní ŽM) přibližně odpovídala hranici v předchozích letech; to však bylo možné jen v omezené míře.

Od roku 2007 v rodinách s dětmi s nízkými příjmy nesmí pro nábor do doplňkového souboru čistý příjem přesáhnout 1,9 násobek životního minima (ŽM) pro danou domácnost. Pro setrvání v souboru je podmínkou, aby příjem domácnosti nepřekročil dlouhodobě (více než 2 po sobě následující měsíce) 2,0 násobek ŽM.

2.1.3 Typy domácností

Domácnosti celkem – od roku 2006 výstup obsahuje údaje za všechny typy domácností zastoupené v populaci. Váha jednotlivých skupin domácností odpovídá jejich podílu zjištěnému v **Mikrocenzu 2002**³. Počet domácností důchodců bez ekonomicky aktivních členů byl pro zjišťování zredukován, při zpracování se tato disproporce eliminuje převážením. Průměrná zpravodajská domácnost byla ve sledovaném období menší než průměrná hospodařící domácnost v ČR podle

³ Mikrocensus = výběrové šetření zaměřené na příjmovou situaci domácností v ČR

Mikrocenzu 2002 (2,50 členů), protože z důvodů náročnosti vedení zápisů jsou ve zpravodajském souboru méně zastoupeny vícečlenné resp. vícegenerační domácnosti.

Domácnosti zaměstnanců jsou domácnosti s osobou v čele v pracovním nebo služebním poměru, která pracuje na základě pracovní smlouvy nebo na základě dohody (o pracovní činnosti, o provedení práce). Zaměstnanci jsou i pracující členové produkčních družstev (včetně zemědělských), společníci s.r.o. a komanditisté komanditních společností, kteří pro společnost vykonávají práci na základě pracovní smlouvy a pobírají za ni odměnu, která je příjmem ze závislé činnosti.

Domácnosti samostatně činných osob jsou domácnosti s osobou v čele vykonávající samostatnou výdělečnou činnost, což jsou osoby podnikající na základě živnostenského oprávnění nebo na základě zvláštních předpisů, účastníci společného podnikání na základě smlouvy (společnosti s ručením omezeným, obchodní společnosti), pokud nevykonávají pro společnost práci na základě pracovní smlouvy, dále osoby vykonávající nezávislé povolání (lékaři, advokáti, daňoví poradci) a osoby pracující za honoráře (umělci, tlumočníci).

Domácnosti nezaměstnaných jsou domácnosti v čele s osobou, která nemá žádnou placenou práci, ale pracovat by chtěla, tzn. že si buď aktivně hledá zaměstnání nebo má v plánu podnikat, případně hodlá zaměstnání hledat. Není rozhodující, zda pobírá hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání či nikoliv.

Domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů – osoba v čele pobírá jakýkoliv druh důchodu kromě sirotčího a nepracuje buď vůbec, nebo má její pracovní činnost pouze omezený rozsah (tzn. příjmy z pracovní činnosti nepřesáhnou za rok 12 000 Kč); tato omezující podmínka platí i pro ostatní členy domácnosti.

Rodiny s dětmi a s minimálními příjmy – do zpracování byly zahrnuty všechny rodiny s dětmi (základního i doplňkového souboru), jejichž průměrné čisté peněžní příjmy ve sledovaném období nepřekročily hranici 2,0 násobku životního minima.

Pro vlastní šetření slouží dva formuláře - dotazníky: (1) Přehled údajů o zpravodajské domácnosti, který statistik rodinných účtů vyplňuje s domácností na začátku ročního období a ve kterém během roku provádí případné aktualizace, a (2) Deník zpravodajské domácnosti, což je měsíční dotazník ve formě sešitu A4 s předtištěnými tabulkami, který statistik nechává v domácnosti a do kterého domácnost zapisuje veškeré příjmy a výdaje.

Z Přehledu údajů o zpravodajské domácnosti jsou k dispozici následující údaje o domácnostech:

- údaje o domě a bytě
 - typ domu a období jeho výstavby
 - druh bytu podle právního důvodu užívání
 - vybavení bytu
 - velikost bytu (počet místností a obytná plocha)
- domácí hospodářství
 - údaje o zahradě a o chovaném zvířectvu
- složení domácnosti
- údaje o členech domácnosti
 - rok narození, pohlaví, rodinný stav, vzdělání
 - zaměstnání, ekonomická aktivita, druh pracovní smlouvy / důchodu
 - způsob stravování
- vybavení domácnosti předměty dlouhodobé spotřeby.

Příjmy, výdaje a naturální spotřebu domácnost zaznamenává do měsíčních deníků.

U příjmů se rozlišují čtyři hlavní druhy:

- příjmy z hlavní pracovní činnosti
- příjmy z nemocenského pojištění a sociálního zabezpečení
- příjmy z vedlejší činnosti
- ostatní peněžní příjmy a vybrané úspory.

Jednotlivé spotřební výdaje se člení do 12 skupin dle národní verze klasifikace COICOP. U potravin, nápojů, oděvů a obuvi se kromě ceny zapisuje též nakoupené množství. Zvlášť se evidují i vydání za nákup zboží a služeb domácností v cizině (částky v příslušné cizí měně jsou aktuálním kurzem přepočítávány na částky v Kč).

Kromě peněžních příjmů a vydání se v měsíčním deníku sledují i spotřeba a nepeněžní (naturální) vydání. Jde jednak o potraviny a nápoje získané z vlastního hospodářství nebo darem, bezplatné stravování a bezplatně získané průmyslové zboží a služby. U naturální spotřeby zapisuje domácnost množství, které je během zpracování oceněno průměrnými cenami ze statistiky spotřebitelských cen.

Údaje z měsíčně sbíraných deníků kódují statistici rodinných účtů do klasifikace COICOP a vkládají je do počítače s využitím speciálně připraveného pořizovacího softwaru. Z údajů od statistiků rodinných účtů vznikají datové soubory za jednotlivé kraje, které dále postupují k centrálnímu zpracování na ČSÚ. Pro následnou přípravu publikací a analýz je využívána komplexní databázová aplikace umožňující připravovat různě definované tabulkové výstupy, rodinných účtů za jednotlivá čtvrtletí a souhrnně za jednotlivé roky ve formě agregovaných tabulek v sérii publikací:

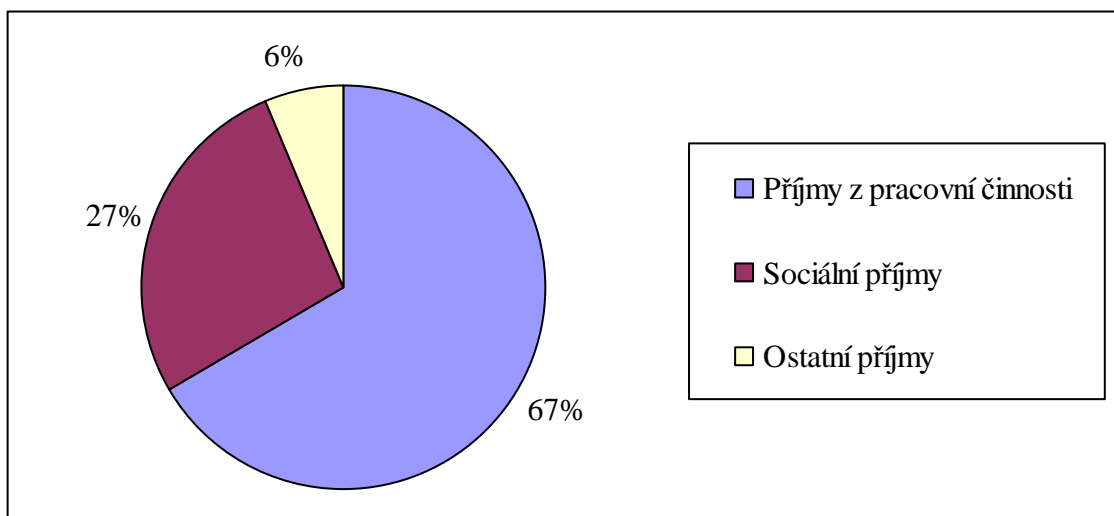
- Příjmy, vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů (čtvrtletní výsledky)
- Příjmy, vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů (roční výsledky):
 - o I. díl: sociální skupiny, příjmová pásma
 - o II. díl: typy domácností
 - o III. díl: domácnosti s minimálními příjmy.

2.1.4 Příjmy a výdaje domácností

Do hrubých peněžních příjmů se nezapočítávají vybrané úspory ani přijaté půjčky a úvěry. Tyto položky, které mají protějšek na straně vydání, jsou publikovány ve formě salda pod označením „bilanční položky“. Čisté peněžní příjmy jsou definovány jako hrubé příjmy, od kterých jsou odečteny částky na zdravotní a sociální pojištění a zálohy na daně z příjmů.

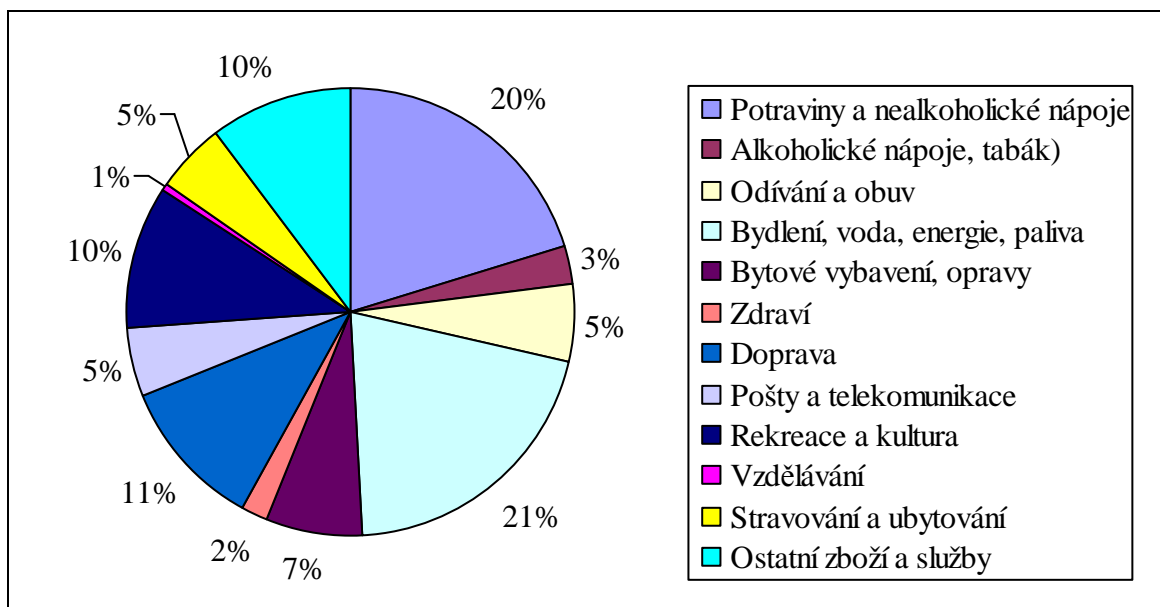
V příjmech ze soukromého podnikání jsou v SRÚ zjišťovány pouze částky, které byly z výnosu podnikání převedeny pro potřebu domácnosti a jejích jednotlivých členů. Jedná se tedy o čistý příjem, do výdajů se v těchto případech neuvádí daň z příjmů ani odvody na zdravotní a sociální pojištění.

Graf č. 10 Struktura čistých peněžních příjmů domácností podle postavení osoby v čele za rok 2006 v %

Zdroj: Statistická ročenka České republiky 2007

Graf č. 11 Struktura čistých spotřebních výdajů na 1 člena průměrné domácnosti v r. 2006 v %

Zdroj: Statistická ročenka České republiky 2007

2.2 Klasifikace individuální spotřeby CZ-COICOP

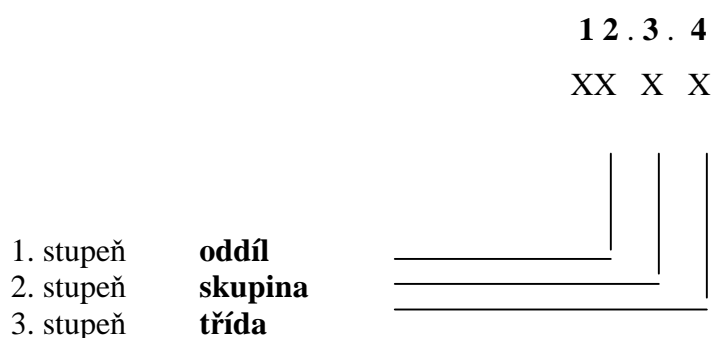
Pro třídění spotřebních vydání se v SRÚ od roku 1999 používá **klasifikace CZ-COICOP⁴** „Klasifikace individuální spotřeby podle účelu“. Klasifikace je třístupňová a byla vytvořena v rámci transformace klasifikační soustavy jako česká verze mezinárodního standardu COICOP (Classification of Individual Consumption by Purpose) pro zajištění mezinárodní srovnatelnosti statistických ukazatelů a je závazná pro všechna statistická zjišťování prováděná podle zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě. Předmětem klasifikace je zařídění všech druhů individuální spotřeby (vydání za zboží a služby) podle účelu použití. Pro sledování výdajů domácností je určeno **prvních 12 oddílů klasifikace**. SRÚ přizpůsobila zčásti členění výdajů mezinárodnímu standardu specializovanému pro SRÚ, takže každá třída CZ-COICOP má přiřazenu jednu nebo více položek SRÚ. Výdaje, které nejsou v CZ-COICOP zařazeny, jako daň z příjmů, platby na zdravotní a sociální pojištění, investiční výdaje

⁴Klasifikace CZ-COICOP je vypracována na podkladě mezinárodního standardu Classification of Individual Consumption by Purpose - COICOP, který se používá v systému národních účtů.

na výstavbu resp. rekonstrukci domu nebo bytu a výdaje spojené s péčí o užitkovou zahradu a užitková zvířata apod., byly vyčleněny do zvláštního oddílu „Vydání neklasifikovaná jako spotřební“.

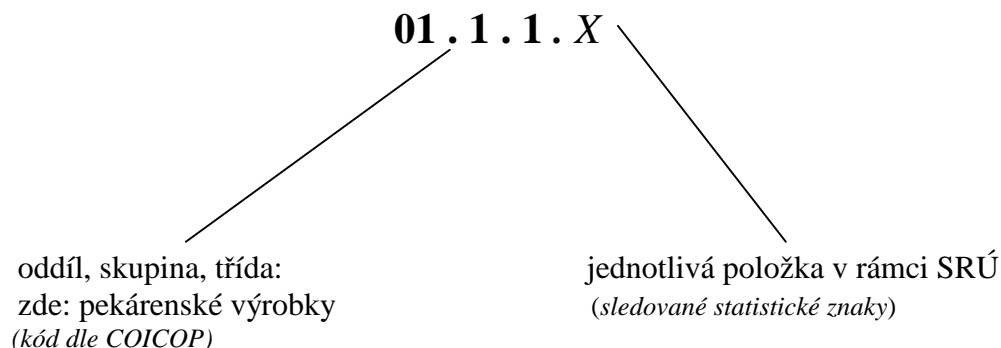
2.2.1 Konstrukce klasifikace

Klasifikace CZ-COICOP je třístupňová⁵. Pro tři stupně je stanoveno toto označení:

Pro 1. stupeň – „**oddíl**“, je stanoveno označení dvoumístným číselným kódem. Druhý a třetí stupeň – „**skupina a třída**“ postupuje dekadicky po jednom místě, to znamená, že číselné kódy na třetím klasifikačním stupni jsou čtyřmístné. Klasifikace je tvořena 14 oddíly, 58 skupinami a 157 třídami.

Pro potřeby statistiky rodinných účtů je do klasifikace přidána ještě další (čtvrtá) úroveň třídění, která vymezuje takzvané statistické znaky (položky sledované ve SRÚ). Je přitom dodržena hierarchická kompatibilita s klasifikací COICOP:

⁵ Český Statistický úřad. Metodická část – CZ-COICOP (99)

Tato úroveň třídění je však již národně specifická a není aplikovatelná v případném mezinárodním srovnání.

Cíle definované v CZ-COICOP jsou založeny na klasifikacích spotřebitelských výdajů, aby tak sloužily různým analytickým aplikacím. Ačkoliv CZ-COICOP není přísně spojen s jakýmkoliv jednotlivým modelem chování spotřebitele, je klasifikace navržena tak, aby široce odrážela rozdíly důchodové pružnosti. Např. domácnosti s nízkými příjmy utratí relativně velkou část svého rozpočtu na potraviny, oblečení a bydlení, zatímco bohatší domácnosti utratí více za dopravu, vzdělávání, zdraví a rekreaci.

2.2.2 Vydání podle CZ-COICOP

Vydání podle CZ-COICOP jsou uspořádána do 14 oddílů⁶:

- 01 Potraviny a nealkoholické nápoje
- 02 Alkoholické nápoje, tabák
- 03 Odívání a obuv
- 04 Bydlení, voda, energie, paliva
- 05 Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy
- 06 Zdraví
- 07 Doprava
- 08 Pošty a telekomunikace
- 09 Rekreace a kultura
- 10 Vzdělávání
- 11 Stravování a ubytování
- 12 Ostatní zboží a služby
- 13 Výdaje neziskových institucí sloužící domácnostem na individuální spotřebu
- 14 Výdaje vládních institucí na individuální spotřebu.

⁶ Český Statistický úřad. Statistika rodinných účtů.

Hlavním třídícím kritériem je **účel užití** zboží a služby z pohledu spotřebitele (potraviny, odívání, bydlení, doprava, rekreace, vzdělání, stravování atp.). Zpravidla uvádí obchodní názvy zboží (např. motorová nafta nebo burčák) popř. sleduje vnější formu výrobku (např. pivo v lahvích, sudech či plechovkách), což má jistě své přednosti pro respondenta.

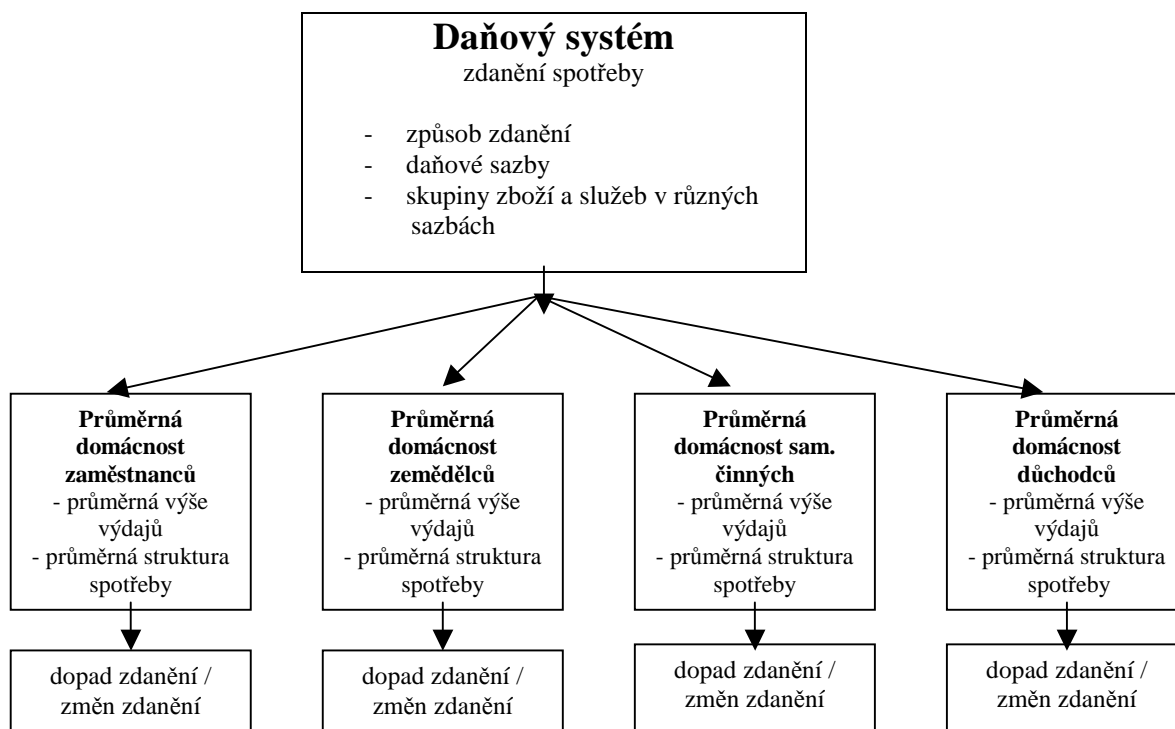
3. Metodika stanovení zatížení spotřebních výdajů domácností daněmi ze spotřeby

3.1 Možnosti analýzy dopadu daní ze spotřeby na domácnosti

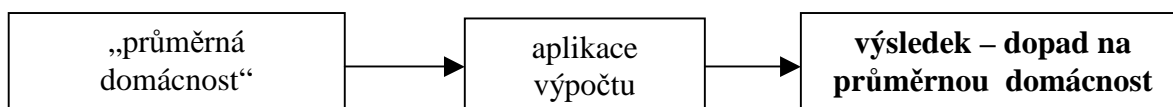
První z možností, jak zkoumat dopad zdanění spotřeby podle **Svátkové, Klazara, Slintákové a Zeleného (2007)**, je **využití dostupných agregovaných dat** o spotřebě jednotlivých sociálních a příjmových skupin. Tato data jsou pravidelně publikována Českým statistickým úřadem v rámci publikační řady „Příjmy, vydání a spotřeba domácností souboru statistiky rodinných účtů“. Na základě těchto dat je možné identifikovat rozdíly v relaci spotřeby a příjmu a ve struktuře spotřeby mezi jednotlivými sociálními skupinami domácností (domácnosti zaměstnanců, zemědělské domácnosti, domácnosti osob samostatně výdělečně činných a domácnosti důchodců) a mezi domácnostmi v rozdílných příjmových pásmech (jednotlivé příjmové decily). Identifikace těchto rozdílů a jejich vývoje v posledním období může poskytnout první pohled na rozdílné spotřební chování hlavních typů domácností a tudíž na možné zdroje rozdílného dopadu zdanění na domácnosti z titulu rozdílů ve spotřebě.

Obrázek č. 1

Aplikace výpočtu na průměry za sociální skupiny

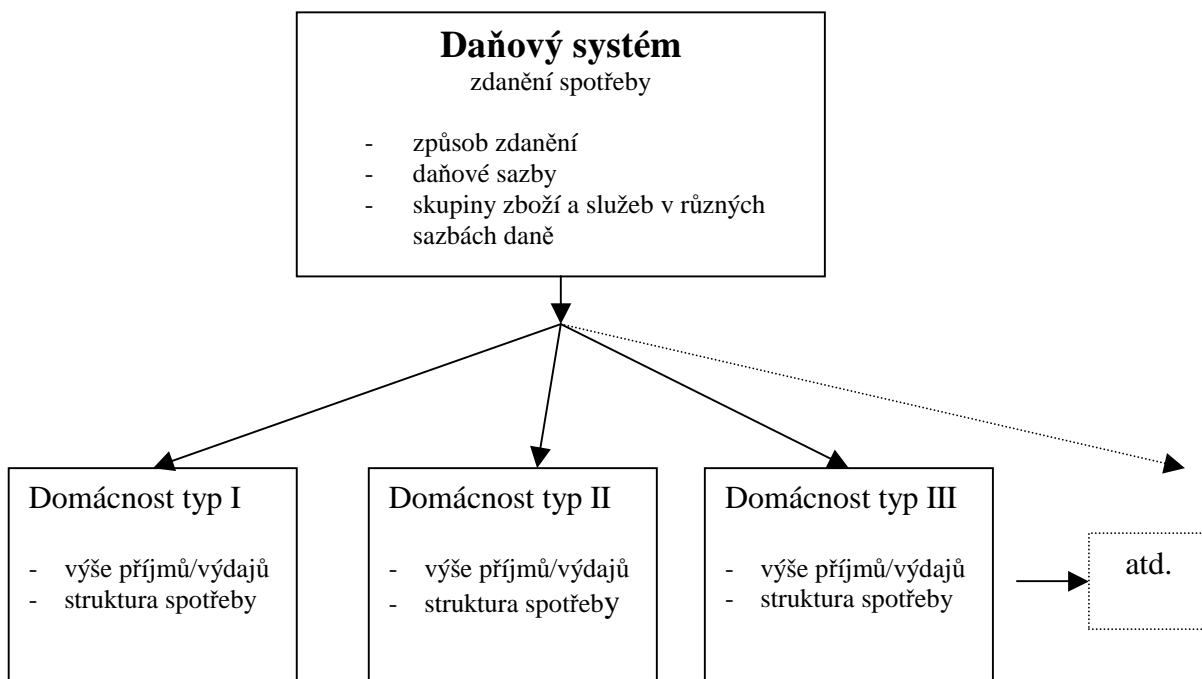
Nejprve jsou zkonstruovány agregované charakteristiky za jednotlivé vymezené sociální skupiny (v tomto případě průměrná struktura výdajů skupiny domácností podle jednotlivých skupin klasifikace COICOP, resp. po disagregaci položek vydání podle jednotlivých statistických znaků). Na takto zkonstruovanou „průměrnou domácnost“ dané skupiny je potom aplikován model zdanění spotřeby vzniklý propojením daňové legislativy a třídění na úrovni statistických znaků. V jednotlivých krocích se dá postup u tohoto způsobu modelování popsat následující jednoduchou sekvencí:

Další možností je **metoda založená na hypotetických typových domácnostech**. Výhodou této metody je poměrná nenáročnost na podkladová data a množství prováděných výpočtů. Charakteristiky typových domácností (tj. výše příjmů a výdajů a struktura spotřeby) je možné stanovit buď expertním odhadem nebo se nabízí možnost využít dostupných agregovaných dat (průměry v rámci vybraných skupin domácností). Tato metoda umožňuje pohled na rozdílné působení daňového systému na různé typy domácností. Možnosti, pokud jde o postižení objektivně existující heterogenity domácností, však zůstávají omezené.

Obrázek č. 2

Metoda založená na hypotetických typových domácnostech

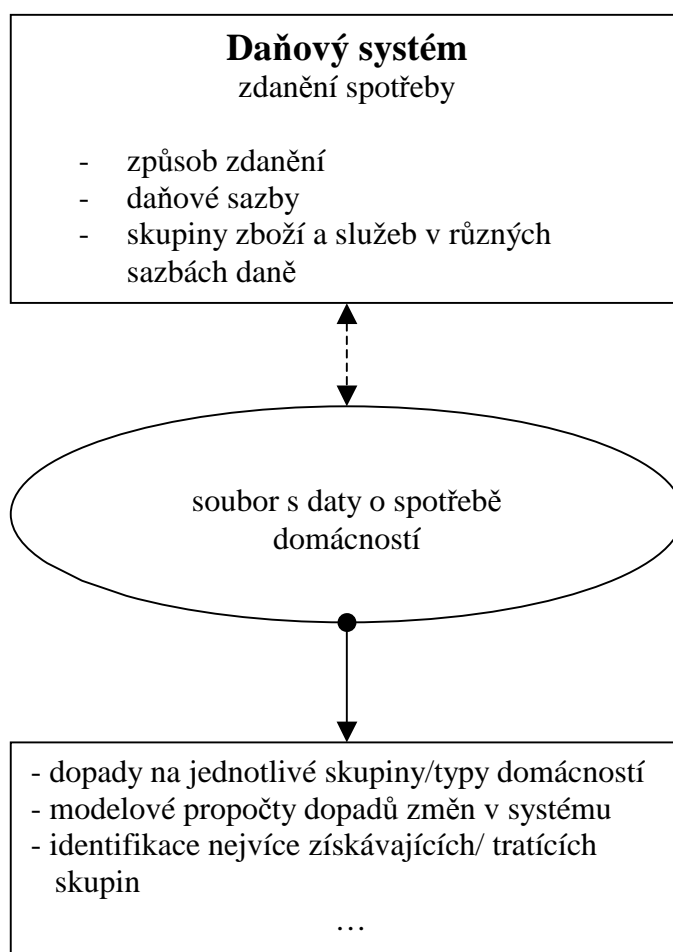

Třetím přístupem, kterého je možné s úspěchem využít pro analýzu i poměrně komplexních dopadů s velkou heterogenitou domácností, je technika založená na **mikrosimulačním modelování**. Slovní spojení mikro a simulační zahrnuje postupy, které jsou založeny na simulování dopadů na mikroúrovni - na úrovni individuálních domácností. Tato technika pracuje se souborem domácností z výběrového šetření, který

věrněji postihuje reálně existující heterogenitu domácností. Dopady na domácnosti se nejdříve modelují na každé domácnosti ve výběru a výsledky se poté agregují z jednotlivých dílčích dopadů na individuální domácnosti. Kromě modelování dopadů na různě zvolené skupiny domácností podle různých kritérií (počet členů a složení domácnosti, sociální skupina, příjmová skupina atd.) umožňuje tento postup navíc třídít domácnosti podle dopadu samého - identifikovat skupiny domácností s největším, nejmenším nebo nějakým způsobem neočekávaným dopadem (jdoucím například proti očekáváním spojeným s daným opatřením). Naopak, nevýhodou mikrosimulačního modelování jsou velké nároky na dostupnost dat a práci s daty, neboť využití této techniky vyžaduje práci s rozsáhlými datovými soubory s údaji o velkém počtu domácností.

Obrázek č. 3

Přístupy založené na mikrosimulačním modelování

4. Výpočet podílu daní ze spotřeby z celkových spotřebních výdajů domácností

4.1 Charakteristika nepřímých daní v České republice

Druhy nepřímých daní

1. Selektivní (týkají se jen vybraných druhů zboží)

- spotřební daň
 - daň z uhlovodíkových paliv a maziv,
 - daň z lihu a lihovin, vína a piva,
 - daň z tabáku a tabákových výrobků.
- daň k ochraně ŽP (v ČR dosud nevytvořena)

2. Universální (týkají se jakéhokoli zboží)

- DPH

Spotřební daně se v České republice užívají od 1.1.1993. Jejich režim je v současnosti upraven zákonem č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon byl několikrát novelizován. Cílem jednotlivých novel bylo kromě úprav sazeb spotřebních daní a kromě opatření k zamezení daňových úniků tak, jak se postupem času objevovaly, sbližování právní úpravy spotřebních daní platných v České republice s právním režimem Evropské unie.

Spotřební daně jsou daně, kterými stát cíleně zatěžuje prodej nebo spotřebu úzké skupiny výrobků. V příjmech státního rozpočtu hrají spotřební daně velmi důležitou

úlohu. Jde o velmi stabilní a dobře odhadnutelný zdroj díky nízké cenové a důchodové pružnosti poptávky u většiny výrobků, které této dani podléhají. Dále lze uvést důvody zdravotní nebo ekologické, neboť jde často o výrobky, jejichž spotřeba negativně ovlivňuje zdravotní stav obyvatelstva nebo nepříznivě působí na životní prostředí.

Spotřební daně mají své specifické vlastnosti a liší se od principu daně z přidané hodnoty. Spotřební daň je jako daň odváděna jednorázově. Spotřební daň je stanovena jednou částkou za jednotku množství. U tabákových výrobků dochází k vyjádření podílu spotřební daně i v procentuální částce, která se odvíjí od ceny výrobku. Stanovuje se minimální daňové zatížení. Z hlediska fiskálního lze obecně konstatovat, že při zvyšování cen konečného výrobku podíl na této dani klesá. Spotřební daně se zahrnou do ceny výrobku a poslední kupující (spotřebitel) zaplatí v ceně tohoto výrobku i spotřební daň, kterou mu až na výjimky nikdo nevrátí.

Spotřební daně by měly být přísně neutrální, neměla by se jimi řešit ekologie a jiná opatření, zvýhodnění úvěrů, státem garantované zakázky apod. Bohužel spotřební daně jsou dost významné politikum, a proto nejsou neutrální.

Daň z přidané hodnoty (DPH) v České republice odpovídá systému Evropské unie. DPH se vybírá ze všech zdanitelných transakcí, včetně domácího zboží a služeb, které se poskytují v naturální podobě, a také z importovaného zboží. Ačkoliv DPH v České republice spadá do intervalu, který Evropská unie akceptuje, její úroveň je ve srovnání se zahraničím vysoká. Vedle základní sazby 19 % existuje v systému ještě snížená 5 % sazba, která byla zavedena s jasným přerozdělovacím cílem, je uplatňována zejména u „sociálně citlivých“ položek, jako jsou potraviny, farmaceutické výrobky, telekomunikace, teplo a většina služeb. Velké množství zboží a činností, které se daní sníženou sazbou nebo nedaní vůbec, způsobuje, že v porovnání se zahraničím je efektivní sazba DPH velmi nízká, stejně jako produktivita daně, měřená jako efektivní sazby DPH k zákonem stanovené sazbě.

Tabulka č. 3: Sazby spotřebních daní v ČR (r. 2006)

Komodita	Sazba v ČR r. 2006
Lih, lihoviny, destiláty	265 Kč/ l etanolu
Pivo	24 Kč/hl
Cigarety	0,73 Kč/ kus
Doutníky	0,79 Kč/ kus
Tabák	810 Kč/ kg
Vína tichá	0 Kč/ hl
Vína šumivá	2 340/ hl
Benzin bezolovnatý	11 840/1000 l
Benzin olovnatý	13 710/1000 l

Zdroj: Ministerstvo financí ČR

Tabulka č. 4: Sazby DPH v ČR (r. 2006)

Základní sazba	19 %
Snížená sazba	5 %

Zdroj: Ministerstvo financí ČR

4.2 Stanovení metody a základního souboru pro výpočet zatížení spotřebních výdajů domácností

Pro stanovení míry zatížení spotřebních výdajů domácností daněmi ze spotřeby jsem zvolila metodu, která využívá dostupných agregovaných dat o spotřebě sociálních a příjmových skupin. Při výpočtech budu vycházet z dat publikovaných Českým statistickým úřadem.

Sociální skupina domácnosti je odvozena od sociální skupiny osoby v čele domácnosti; sociální skupina ostatních členů se nebere v úvahu, pouze u domácností důchodců se přihlíží k ekonomické aktivitě ostatních členů.

Domácnosti zaměstnanců - osoba v čele byla v pracovním nebo služebním poměru, příp. vykonávala funkci, do níž byla zvolena či jmenována; podle nejvyššího dosaženého vzdělání osoby v čele se tyto domácnosti člení na: - **domácnosti nižších zaměstnanců**, jestliže osoba v čele měla základní vzdělání nebo byla vyučená (bez maturity) a - **domácnosti vyšších zaměstnanců**, kde osoba v čele dokončila úplné střední vzdělání (s maturitou) a vyšší,

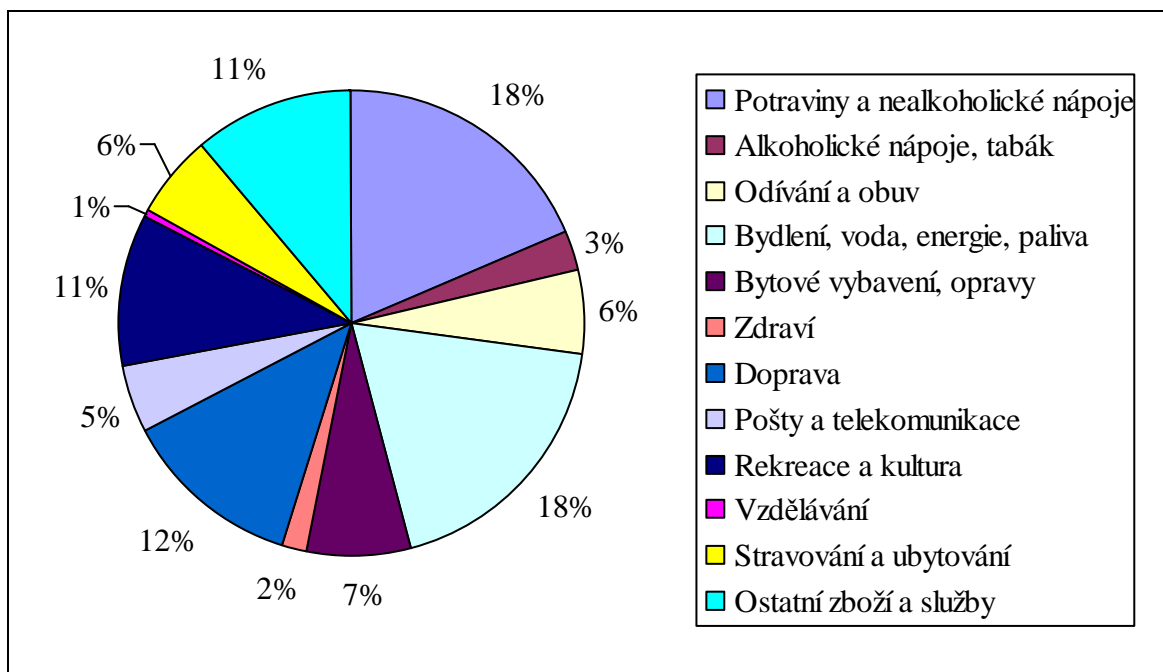
Domácnosti samostatně činných osob - osoba v čele domácnosti se zabývala podnikáním nebo vykonávala nezávislé povolání v jakémkoliv oboru, včetně odvětví zemědělství, lesnictví a rybolovu,

Domácnosti důchodců – v čele domácnosti byl nepracující důchodce; dělí se na dva podtypy podle toho, zda některý z dalších členů domácnosti pracoval,

Domácnosti nezaměstnaných – osoba v čele domácnosti byla vyznačena jako nezaměstnaná (přitom v úplných rodinách mohla manželka nebo dítě pracovat),

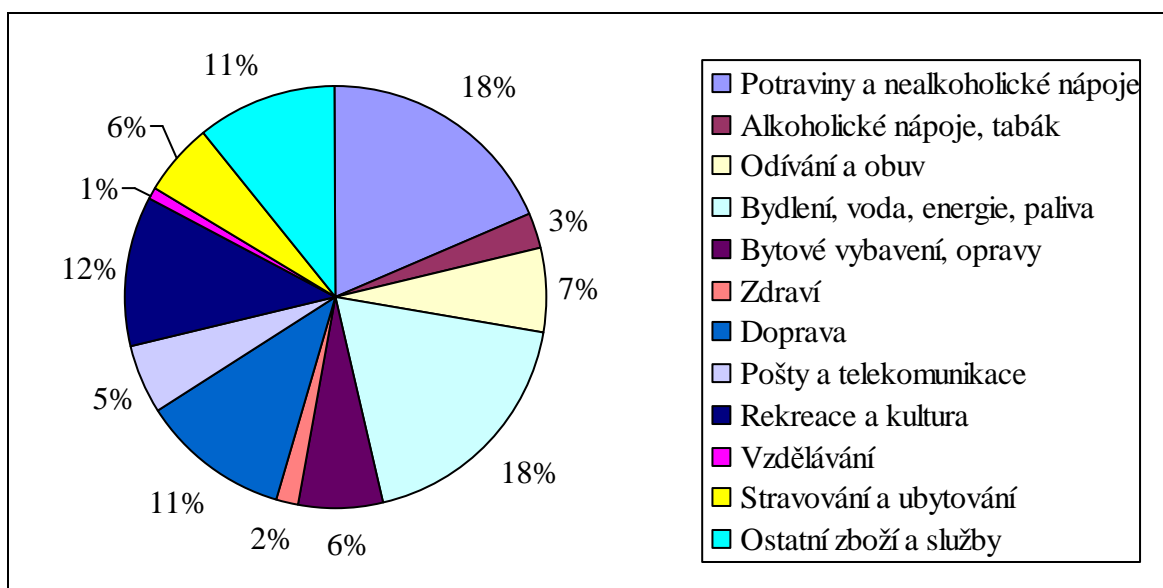
Ostatní domácnosti - osoba v čele nebyla ekonomicky aktivní ani nepobírala důchod; byly to např. osoby pobírající rodičovský příspěvek, studenti, osoby žijící z majetku.

Graf č. 12 Struktura spotřebních vydání domácností zaměstnanců na 1 člena
v roce 2006 v %

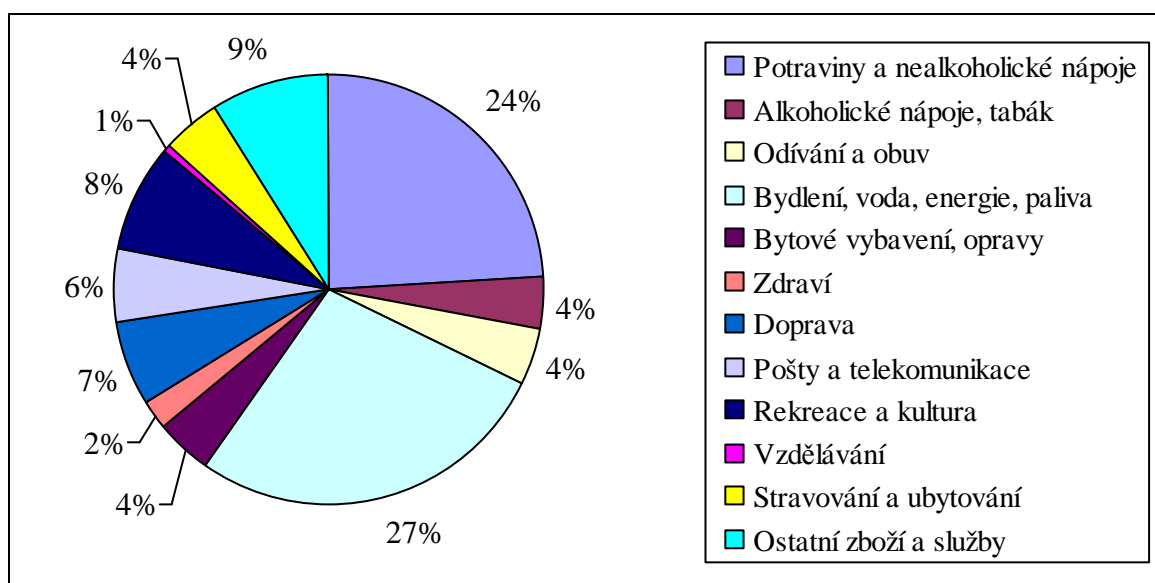
Zdroj: Statistická ročenka České republiky 2007

Graf č. 13 Struktura spotřebních vydání domácností samostatně činných
na 1 člena v roce 2006 v %

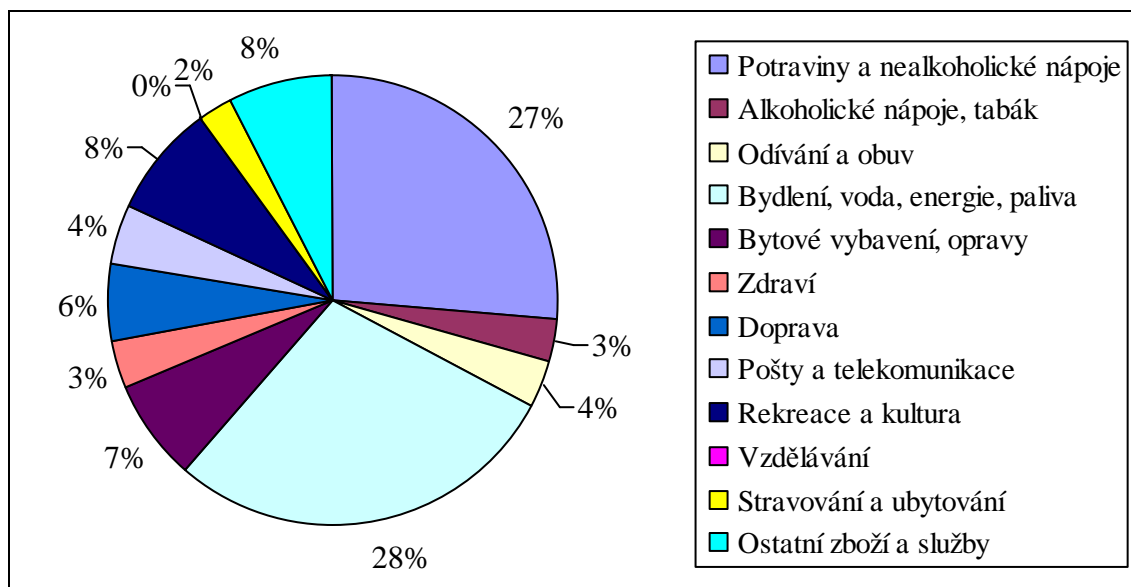
Zdroj: Statistická ročenka České republiky 2007

Graf č. 14 **Struktura spotřebních vydání domácností nezaměstnaných na 1 člena v roce 2006 v %**

Zdroj: Statistická ročenka České republiky 2007

Graf č. 15 **Struktura spotřebních vydání domácností důchodců na 1 člena v roce 2006 v %**

Zdroj: Statistická ročenka České republiky 2007

4.2.1 Výpočet daně z přidané hodnoty

Daň z přidané hodnoty je počítána jako suma výdajů domácností na statky zatížené 19% sazbou DPH a suma výdajů domácností na statky zatížené sníženou 5% sazbou DPH. Daň z těchto výdajů je počítána jako:

$$\text{DPH}_{\text{celkem,dom,rok}} = (\text{VÝDAJE}_{19} - \text{VÝDAJE}_{19}/1,19) + (\text{VÝDAJE}_5 - \text{VÝDAJE}_5/1,05)$$

Tabulka č. 5: Spotřební vydání domácností podle postavení osoby v čele

- průměry na osobu v Kč za rok 2006

	Spotřební vydání (CZ-COICOP)	Průměrná domácnost	Domácnost zaměstnanců	Domácnost samostatně činných	Domácnost nezaměstnaných	Domácnost důchodců bez EA členů	DPH
01	Potraviny a nealkoholické nápoje	19 598,00	18 567,00	18 443,00	16 671,00	23 946,00	5 %
02	Alkoholické nápoje, tabák	2 783,00	2 751,00	2 848,00	2 616,00	2 641,00	19 %
03	Odívání a obuv	5 295,00	5 826,00	6 478,00	2 886,00	3 132,00	19 %
04	Bydlení, voda, energie, paliva	20 157,00	18 856,00	18 360,00	18 874,00	25 841,00	19 %
05	Bytové vybavení, zařízení domác.;opravy	6 701,00	7 130,00	6 347,00	2 860,00	6 376,00	19 %
06	Zdraví	1 554,00 441,00	1 324,00 495,00	1 266,00 453,00	1 112,00 285,00	2 527,00 560,00	5 % 0 %
07	Doprava	9 052,00 1 596,00	10 718,00 1 832,00	9 772,00 1 543,00	3 329,00 1 262,00	4 229,00 911,00	19 % 5 %
08	Pošta a tele-komunikace	4 642,00	4 739,00	5 165,00	3 797,00	4 019,00	19 %
09	Rekreace a kultura	5 678,00 4 248,00	6 474,00 4 121,00	7 358,00 4 323,00	2 490,00 3 059,00	2 463,00 4 732,00	19 % 5 %

10	Vzdělávání	528,00	617,00	867,00	381,00	21,00	0 %
11	Stravování a ubytování	4 303,00 601,00	4 986,00 753,00	4 807,00 764,00	2 082,00 812,00	2 160,00 18,00	19 % 0 %
12	Ostatní zboží a služby	538,00 85,00 6 544,00	3 802,00 90,00 7 288,00	3 884,00 146,00 6 692,00	2 105,00 9,00 4 039,00	2 693,00 35,00 4 175,00	19 % 5 % 0 %
	Celkem	94 342,00	100 369,00	99 516,00	68 669,00	90 479,00	

Zdroj: Vlastní výpočty

4.2.1.1 Výpočet zatížení spotřebních výdajů průměrné domácnosti podle postavení osoby v čele daní z přidané hodnoty

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč zahrnující 19% sazbu DPH

$$= 2\,783 + 5\,295 + 20\,157 + 6\,701 + 9\,052 + 4\,642 + 5\,678 + 4\,303 + 3\,538$$

$$= \mathbf{62\,149\,Kč}$$

Výpočet výše 19% DPH

$$= 62\,149 - (62\,149 / 1,19) = \mathbf{9\,922,95\,Kč}$$

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč zahrnující 5% sazbu DPH

$$= 19\,598 + 1\,554 + 1\,596 + 4\,248 + 85$$

$$= \mathbf{27\,081\,Kč}$$

Výpočet výše 5% DPH

$$= 27\,081 - (27\,081 / 1,05) = \mathbf{1\,289,57\,Kč}$$

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč osvobozené od DPH

$$= 441 + 528 + 601 + 6\,544$$

$$= \mathbf{8\,114\,Kč}$$

Zatížení spotřebních výdajů průměrné domácnosti, podle postavení osoby v čele, z hlediska DPH činí **11,51 %** z čistých peněžních vydání domácností, kde 10,19 % tvoří 19% sazba DPH a 1,32 % tvoří 5% sazba DPH. Konkrétně toto zatížení činí **11 204,06 Kč** na 1 člena domácnosti z celkových čistých spotřebních vydání za rok 2006, tj. 97 342 Kč.

4.2.1.2 Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti zaměstnanců daní z přidané hodnoty

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč zahrnující 19% sazbu DPH

$$= \mathbf{65\,282\,Kč}$$

Výpočet výše 19% DPH

$$= 65\,282 - (65\,282 / 1,19) = \mathbf{10\,423,18\,Kč}$$

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč zahrnující 5% sazbu DPH

$$= \mathbf{25\,934\,Kč}$$

Výpočet výše 5% DPH

$$= 25\,934 - (25\,934 / 1,05) = \mathbf{1\,234,95\,Kč}$$

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč osvobozené od DPH

$$= \mathbf{9\,153\,Kč}$$

Zatížení spotřebních výdajů domácnosti zaměstnanců, z hlediska DPH činní **11,61 %** z čistých peněžních vydání domácností, kde 10,38 % tvoří 19% sazba DPH a 1,23 % tvoří 5% sazba DPH. Konkrétně toto zatížení činní **11 658,13 Kč** na 1 člena domácnosti z celkových čistých spotřebních vydání za rok 2006, tj. 100 369 Kč.

4.2.1.3 Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti samostatně činných daní z přidané hodnoty

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč zahrnující 19% sazbu DPH

= **65 019 Kč**

Výpočet výše 19% DPH

= $65\,019 - (65\,019 / 1,19) =$ **10 381,19 Kč**

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč zahrnující 5% sazbu DPH

= **25 721 Kč**

Výpočet výše 5% DPH

= $25\,721 - (25\,721 / 1,05) =$ **1 224,81 Kč**

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč osvobozené od DPH

= **8 776 Kč**

Zatížení spotřebních výdajů domácnosti samostatně činných, z hlediska DPH činní **11,66 %** z čistých peněžních vydání domácností, kde 10,43 % tvoří 19% sazba DPH a 1,23 % tvoří 5% sazba DPH. Konkrétně toto zatížení činní **11 606,00 Kč** na 1 člena domácnosti z celkových čistých spotřebních vydání za rok 2006, tj. 99 516,00 Kč.

4.2.1.4 Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti nezaměstnaných daní z přidané hodnoty

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč zahrnující 19% sazbu DPH

= **41 039 Kč**

Výpočet výše 19% DPH

= $41\,039 - (41\,039 / 1,19) = \mathbf{6\,552,45\,Kč}$

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč zahrnující 5% sazbu DPH

= **22 113 Kč**

Výpočet výše 5% DPH

= $22\,113 - (22\,113 / 1,05) = \mathbf{1\,053\,Kč}$

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč osvobozené od DPH

= **5 517 Kč**

Zatížení spotřebních výdajů domácnosti nezaměstnaných, z hlediska DPH činí **11,07 %** z čistých peněžních vydání domácností, kde 9,50 % tvoří 19% sazba DPH a 1,53 % tvoří 5% sazba DPH. Konkrétně toto zatížení činí **7 605,45 Kč** na 1 člena domácnosti z celkových čistých spotřebních vydání za rok 2006, tj. 68 669,00 Kč.

4.2.1.5 Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti důchodců daní z přidané hodnoty

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč zahrnující 19% sazbu DPH
= **53 554 Kč**

Výpočet výše 19% DPH

$$= 53\,554 - (53\,554 / 1,19) = \mathbf{8\,550,64\,Kč}$$

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč zahrnující 5% sazbu DPH
= **32 151 Kč**

Výpočet výše 5% DPH

$$= 32\,151 - (32\,151 / 1,05) = \mathbf{1\,531\,Kč}$$

Spotřební výdaje na 1 člena domácnosti v Kč osvobozené od DPH
= **4 774 Kč**

Zatížení spotřebních výdajů domácnosti důchodců, z hlediska DPH činí **11,14 %** z čistých peněžních vydání domácností, kde 9,45 % tvoří 19% sazba DPH a 1,69 % tvoří 5% sazba DPH. Konkrétně toto zatížení činí **10 081,64 Kč** na 1 člena domácnosti z celkových čistých spotřebních vydání za rok 2006, tj. 90 479 Kč.

4.2.1.6 Shrnutí

Tabulka č 6 . Zatížení spotřebních výdajů domácnosti podle postavení osoby v čele daní z přidané hodnoty v roce 2006

Typ domácnosti	Zatížení spotřebních výdajů Daní z přidané hodnoty		Zatížení spotřebních výdajů sazbou DPH			
	v Kč	v %	19 %		5 %	
			v Kč	v %	v Kč	v %
Průměrná domácnost	11 204,06 Kč	11,51	9 922,95 Kč	10,19	1 289,57 Kč	1,32
Domácnost zaměstnanců	11 658,13 Kč	11,61	10 423,18 Kč	10,38	1 234,95 Kč	1,23
Domácnost samostatně činných	11 606,00 Kč	11,66	10 381,19 Kč	10,43	1 224,81 Kč	1,23
Domácnost nezaměstnaných	7 605,45 Kč	11,07	6 552,45 Kč	9,50	1 053,00 Kč	1,53
Domácnost důchodců bez EA člena	10 081,64 Kč	11,14	8 550,64 Kč	9,45	1 531,00 Kč	1,69

Zdroj: Vlastní výpočty

4.2.2 Výpočet spotřebních daní

Výdaje na spotřební daně byly spočítány uvalením sazby platné v roce 2006 na množství spotřebovaných statků. Spotřební daň byla počítána z pohonných hmot, z tabáku, z lihovin a piva. Všechny ostatní spotřební daně byly zanedbány, protože spotřeba jiných než uvedených statků je v sektoru domácností příliš malá nebo není v datech o spotřebě sledována.

- Daň z pohonných hmot – z dat nelze rozlišit spotřebu benzínu a motorové nafty. Spotřeba motorové nafty a olejů byla tedy zanedbána a nahrazena spotřebou benzínu. Tímto předpokladem došlo k mírnému nadhodnocení daňového zatížení daní

z pohonných hmot, protože sazba daně z benzínu je o něco vyšší než daň z motorové nafty. Pro výpočet daně se uvažuje, že domácnosti spotřebovávají pouze benzín Natural 95, jehož průměrná cena byla v roce 2006 27,76 Kč za 1 litr.

$$SD_{phm,dom,rok} = N / 27,76 \cdot 11,84;$$

- Daň z tabáku – spotřební daň z tabáku je počítána podle vzorce:

$$SD_{tabak,dom,rok} = 0,25 \cdot n \cdot p + 20 \cdot 0,73 \cdot n = 0,25 \cdot N + 20 \cdot 0,73 \cdot n;$$

kde 0,25 je sazba daně z ceny krabičky a 0,73 Kč je fixní platba spotřební daně z kusu cigaret. p je cena krabičky, 20 je průměrný počet cigaret v krabičce. Minimální sazba činní 1,36 Kč z kusu cigaret. Počet zakoupených krabiček n byl odhadnut vydělením výdajů na tabák (N) cenou p, cenou krabičky cigaret Petra s filtrem. Dle Statistické ročenky české republiky byla v roce 2006 průměrná cena cigaret Petra s filtrem 44,00 Kč.

- Daň z lihovin - výdaje na lihoviny (N) byly vyděleny průměrnou cenou Rumu tuzemského (P) v roce 2006. Získaný počet spotřebovaných litrů byl vynásoben podílem alkoholu 40 % a sazbou 265 Kč na litr čistého alkoholu:

$$SD_{lih,dom,rok} = 265 \cdot 0,4 \cdot (N / P);$$

- Daň z piva - peněžní výdaje domácností na pivo (N) byly průměrnou cenou 0,5 l lahvového piva 8,32 Kč v roce 2006. Byl zaveden předpoklad, že bylo konzumováno pouze pivo 10°. Celkové množství spotřebovaného piva bylo vynásobeno sazbou spotřební daně. Sazba spotřební daně z piva činí 24 Kč na hektolitr piva za každé celé procento extraktu původní mladiny.

$$SD_{pivo,dom,rok} = [0,5 \cdot (N / (8,32 \cdot 2))] \cdot 10 \cdot 0,01 \cdot 24;$$

- Daň z vína - spotřební daň z vína byla úplně zanedbána vzhledem k tomu, že na révové víno je uvalena spotřební daň ve výši 0 Kč a z poskytnutých dat není možné zjistit podíl ostatních druhů vín na spotřebě.

Tabulka č. 7: Spotřební vydání domácností podle postavení osoby v čele
- průměry na osobu v Kč za rok 2006

Komodita	Průměrná domácnost	Domácnost zaměstnanců	Domácnost samostatně činných	Domácnost nezaměstnaných	Domácnost důchodců bez EA členů
Pohonné hmoty	4 326,00	4 659,00	5 530,00	2 188,00	2 662,00
Tabák	1 231,00	1 310,00	1 201,00	1 708,00	791,00
Lihoviny	406,00	381,00	402,00	269,00	498,00
Pivo	685,00	617,00	633,00	369,00	961,00
Celkem	6 648,00	6 967,00	7 766,00	4 534,00	4 912,00

Zdroj: Vlastní výpočty

4.2.2.1 Výpočet zatížení spotřebních výdajů průměrné domácnosti podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi

Spotřební výdaje na pohonné hmoty na 1 člena domácnosti v Kč činní 4 326 Kč.

$$\text{Daň z pohonných hmot} = (4\,326 / 27,76) \cdot 11,84 = \mathbf{1\,845,15\,Kč}$$

Spotřební výdaje na tabák na 1 člena domácnosti v Kč činní 1 231 Kč.

$$\text{Daň z tabáku} = 0,25 \cdot 28 \cdot 44 + 20 \cdot 0,73 \cdot 28 = 308 + 408,80 = \mathbf{716,80\,Kč}$$

Spotřební výdaje na lihoviny na 1 člena domácnosti v Kč činní 406 Kč.

$$\text{Daň z lihovin} = 265 \cdot 0,4 \cdot (406/185,62) = \mathbf{232,14\,Kč}$$

Spotřební výdaje na pivo na 1 člena domácnosti v Kč činí 685 Kč.

$$\text{Daň z piva} = [0,5 \cdot (685/(8,32 \cdot 2))] \cdot 10 \cdot 0,01 \cdot 24 = \mathbf{49,39 \text{ Kč}}$$

Zatížení spotřebních výdajů průměrné domácnosti, z hlediska spotřebních daní činí **3,01 %** z čistých peněžních vydání domácností, kde 1,95 % tvoří daň z pohonných hmot, 0,76 % daň z tabáku, 0,25 % daň z lihovin a pouze 0,05 % tvoří daň z piva. Konkrétně toto zatížení činí **2 843,48 Kč** na 1 člena domácnosti z celkových čistých spotřebních vydání za rok 2006, tj. 94 342 Kč.

4.2.2.2 Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti zaměstnanců podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi

Spotřební výdaje na pohonné hmoty na 1 člena domácnosti v Kč činí 4 659 Kč.

$$\text{Daň z pohonných hmot} = (4\,659 / 27,76) \cdot 11,84 = \mathbf{1\,987,11 \text{ Kč}}$$

Spotřební výdaje na tabák na 1 člena domácnosti v Kč činí 1 310 Kč.

$$\text{Daň z tabáku} = 0,25 \cdot 29 \cdot 44 + 20 \cdot 0,73 \cdot 29 = 319 + 423,40 = \mathbf{742,40 \text{ Kč}}$$

Spotřební výdaje na lihoviny na 1 člena domácnosti v Kč činí 381 Kč.

$$\text{Daň z lihovin} = 265 \cdot 0,4 \cdot (381/185,62) = \mathbf{217,30 \text{ Kč}}$$

Spotřební výdaje na pivo na 1 člena domácnosti v Kč činí 617 Kč.

$$\text{Daň z piva} = [0,5 \cdot (617/(8,32 \cdot 2))] \cdot 10 \cdot 0,01 \cdot 24 = \mathbf{44,50 \text{ Kč}}$$

Zatížení spotřebních výdajů domácnosti zaměstnanců, z hlediska spotřebních daní činí **2,98 %** z čistých peněžních vydání domácností, kde 1,98 % tvoří daň z pohonných hmot, 0,74 % daň z tabáku, 0,22 % daň z lihovin a pouze 0,04 % tvoří daň z piva. Konkrétně toto zatížení činí **2 991,31 Kč** na 1 člena domácnosti z celkových čistých spotřebních vydání za rok 2006, tj. 100 369 Kč.

4.2.2.3 Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti samostatně činných podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi

Spotřební výdaje na pohonné hmoty na 1 člena domácnosti v Kč činní 5530 Kč.

$$\text{Daň z pohonných hmot} = (5\,530 / 27,76) \cdot 11,84 = \mathbf{2\,358,65\,Kč}$$

Spotřební výdaje na tabák na 1 člena domácnosti v Kč činní 1 201 Kč.

$$\text{Daň z tabáku} = 0,25 \cdot 27 \cdot 44 + 20 \cdot 0,73 \cdot 27 = 297 + 394,2 = \mathbf{691,20\,Kč}$$

Spotřební výdaje na lihoviny na 1 člena domácnosti v Kč činní 402 Kč.

$$\text{Daň z lihovin} = 265 \cdot 0,4 \cdot (402/185,62) = \mathbf{228,96\,Kč}$$

Spotřební výdaje na pivo na 1 člena domácnosti v Kč činní 633 Kč.

$$\text{Daň z piva} = [0,5 \cdot (633/(8,32 \cdot 2))] \cdot 10 \cdot 0,01 \cdot 24 = \mathbf{45,65\,Kč}$$

Zatížení spotřebních výdajů domácnosti samostatně činných, z hlediska spotřebních daní činní **3,34 %** z čistých peněžních vydání domácností, kde 2,37 % tvoří daň z pohonných hmot, 0,69 % daň z tabáku, 0,23 % daň z lihovin a pouze 0,04 % tvoří daň z piva. Konkrétně toto zatížení činní **3324,46 Kč** na 1 člena domácnosti z celkových čistých spotřebních vydání za rok 2006, tj. 99 516 Kč.

4.2.2.4 Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti nezaměstnaných podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi

Spotřební výdaje na pohonné hmoty na 1 člena domácnosti v Kč činní 2 188 Kč.

$$\text{Daň z pohonných hmot} = (2\,188 / 27,76) \cdot 11,84 = \mathbf{933,23\,Kč}$$

Spotřební výdaje na tabák na 1 člena domácnosti v Kč činní 1 708 Kč.

$$\text{Daň z tabáku} = 0,25 \cdot 39 \cdot 44 + 20 \cdot 0,73 \cdot 39 = 429 + 569,4 = \mathbf{998,40\,Kč}$$

Spotřební výdaje na lihoviny na 1 člena domácnosti v Kč činní 269 Kč.

$$\underline{\text{Daň z lihovin}} = 265 \cdot 0,4 \cdot (269/185,62) = \mathbf{121,90 \text{ Kč}}$$

Spotřební výdaje na pivo na 1 člena domácnosti v Kč činní 369 Kč.

$$\underline{\text{Daň z piva}} = [0,5 \cdot (369/(8,32 \cdot 2))] \cdot 10 \cdot 0,01 \cdot 24 = \mathbf{26,60 \text{ Kč}}$$

Zatížení spotřebních výdajů domácnosti nezaměstnaných, z hlediska spotřebních daní činní **3,03 %** z čistých peněžních vydání domácností, kde 1,36 % tvoří daň z pohonných hmot, 1,45 % daň z tabáku, 0,18 % daň z lihovin a pouze 0,04 % tvoří daň z piva. Konkrétně toto zatížení činní **2 080,13 Kč** na 1 člena domácnosti z celkových čistých spotřebních vydání za rok 2006, tj. 68 669 Kč.

4.2.2.5 Výpočet zatížení spotřebních výdajů domácnosti důchodců podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi

Spotřební výdaje na pohonné hmoty na 1 člena domácnosti v Kč činní 2 662 Kč.

$$\underline{\text{Daň z pohonných hmot}} = (2\ 662 / 27,76) \cdot 11,84 = \mathbf{1\ 135,34 \text{ Kč}}$$

Spotřební výdaje na tabák na 1 člena domácnosti v Kč činní 791 Kč.

$$\underline{\text{Daň z tabáku}} = 0,25 \cdot 18 \cdot 44 + 20 \cdot 0,73 \cdot 18 = 198 + 262,8 = \mathbf{460,80 \text{ Kč}}$$

Spotřební výdaje na lihoviny na 1 člena domácnosti v Kč činní 498 Kč.

$$\underline{\text{Daň z lihovin}} = 265 \cdot 0,4 \cdot (498/185,62) = \mathbf{284,08 \text{ Kč}}$$

Spotřební výdaje na pivo na 1 člena domácnosti v Kč činní 961 Kč.

$$\underline{\text{Daň z piva}} = [0,5 \cdot (961/(8,32 \cdot 2))] \cdot 10 \cdot 0,01 \cdot 24 = \mathbf{69,30 \text{ Kč}}$$

Zatížení spotřebních výdajů domácnosti důchodců, z hlediska spotřebních daní činní **2,15 %** z čistých peněžních vydání domácností, kde 1,25 % tvoří daň z pohonných

hmot, 0,51 % daň z tabáku, 0,31 % daň z lihovin a pouze 0,08 % tvoří daň z piva. Konkrétně toto zatížení činí **1 949,52 Kč** na 1 člena domácnosti z celkových čistých spotřebních vydání za rok 2006, tj. 90 479 Kč.

4.2.2.6 Shrnutí

Tabulka č. 8: Zatížení spotřebních výdajů domácnosti podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi v roce 2006

Typ domácnosti	Zatížení spotřebních výdajů Spotřebními daněmi v Kč				Celkem
	Pohonné hmoty	Tabák	Lihoviny	Pivo	
Průměrná domácnost	1 845,15	716,80	232,14	49,39	2 843,48
Domácnost zaměstnanců	1 987,11	742,40	217,30	44,50	2 991,31
Domácnost samostatně činných	2 358,65	691,20	228,96	45,65	3 324,46
Domácnost nezaměstnaných	933,23	998,40	121,90	26,60	2080,13
Domácnost důchodců bez EA člena	1135,34	460,80	284,08	69,30	1949,52

Zdroj: Vlastní výpočty

5. Výsledky analýzy dopadu daní ze spotřeby v ČR

za r. 2006

Pomocí veličiny průměrné spotřební výdaje domácnosti, tj. výdaje na 1 člena domácnosti, jsem počítala daňové břemeno domácností, jako podíl DPH na spotřebních výdajích a podíl spotřebních daní na spotřebních výdajích. Následně jsem stanovila průměrné daňové břemeno jednotlivých typů domácností a to za r. 2006. Domácnosti byly rozděleny podle postavení osoby v čele domácnosti.

5.1 Dopad DPH na domácnosti

Břemeno DPH domácnosti je funkcí různých charakteristik domácnosti. Mezi proměnné mající vliv na velikost břemene patří:

- počet členů domácnosti
- počet nezaopatřených dětí
- počet nepracujících důchodců
- pohlaví přednosty domácnosti
- věk přednosty domácnosti
- typ obce
- typ domu
- čistý peněžní příjem domácnosti
- naturální příjmy.

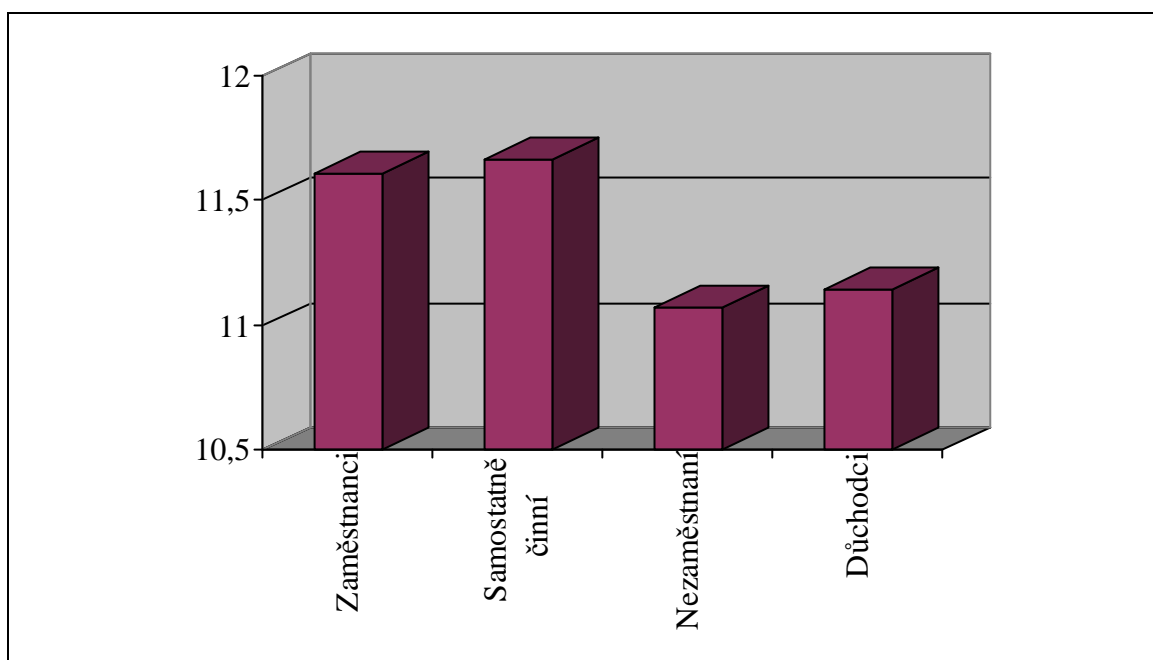
Průměrné spotřební výdaje domácnosti rozdělené podle postavení osoby v čele domácnosti se pohybovaly v intervalu 68 000 – 100 000 Kč, kde 68 000 Kč činily

spotřební výdaje nezaměstnaných. Spotřební výdaje ostatních skupin domácností činili 90 000 Kč a více.

Břemeno daně z přidané hodnoty na 1 člena domácnosti se pohybovalo v intervalu 7 600 – 11 600 Kč, tj. 11 – 11,5 % z průměrných spotřebních výdajů, kde 7 600 Kč činilo daňové břemeno u nezaměstnaných. Daňové břemeno u ostatních typů domácností činilo 10 000 Kč a více.

V roce 2006 domácnosti nejvíce utracely za bydlení, vodu, energie, paliva (21 %), za potraviny a nealkoholické nápoje (20 %), za dopravu (11 %) a za rekreaci a kulturu (10 %).

Graf č. 16 Dopad DPH na domácnosti v r.2006 rozdělené podle postavení osoby v čele domácnosti v %

Zdroj: Vlastní výpočty

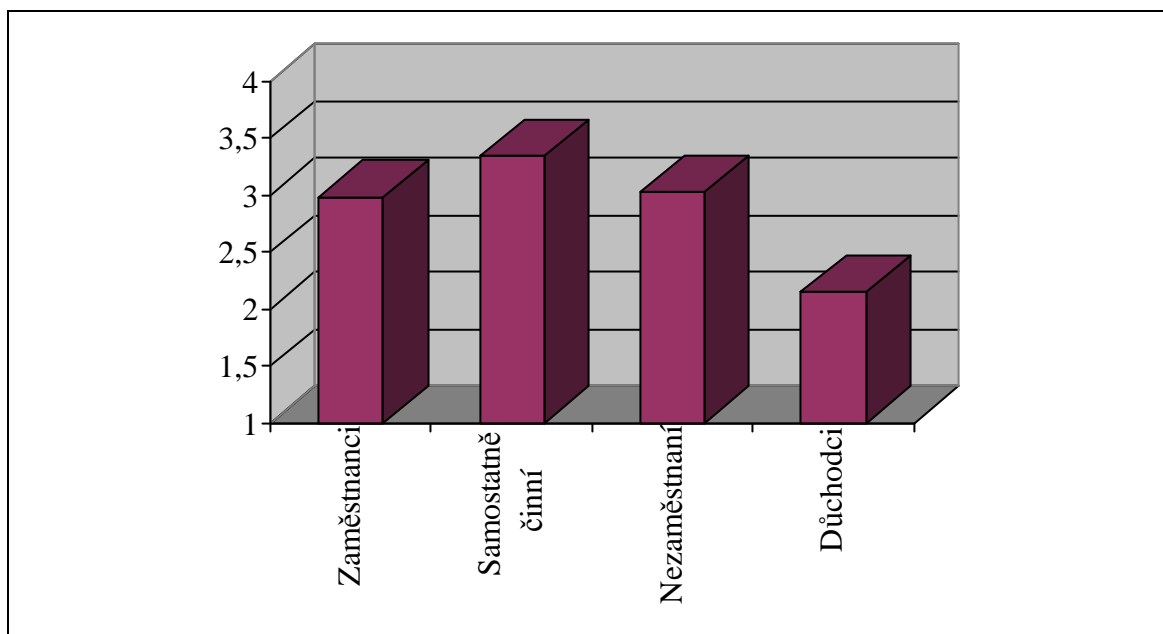
5.2 Dopad spotřebních daní na domácnosti

Analýze byly podrobeny všechny druhy spotřebních daní, kromě spotřební daně z vína. Průměrné spotřební výdaje domácnosti na komodity, podléhající spotřebním daním se pohybovaly v intervalu 4 500 – 7 800 Kč, tvořily 7 % z celkových průměrných spotřebních výdajů.

Břemeno spotřebních daní na 1 člena domácnosti se pohybovalo v intervalu 2 000 – 3 300 Kč, tj. 2,15 – 3,40 %, kde nejmenší břemeno nesou domácnosti důchodců a největší břemeno nesou domácnosti samostatně činných.

V roce 2006 domácnosti nejvíce utracely za pohonné hmoty (65 %) a tabák (18 %). Výdaje za pivo a lihoviny tvořili pouze malou část spotřebních výdajů na komodity podléhající spotřebním daním.

Graf č. 17 Dopad spotřebních daní na domácnosti v r.2006 rozdělené podle postavení osoby v čele domácnosti v %

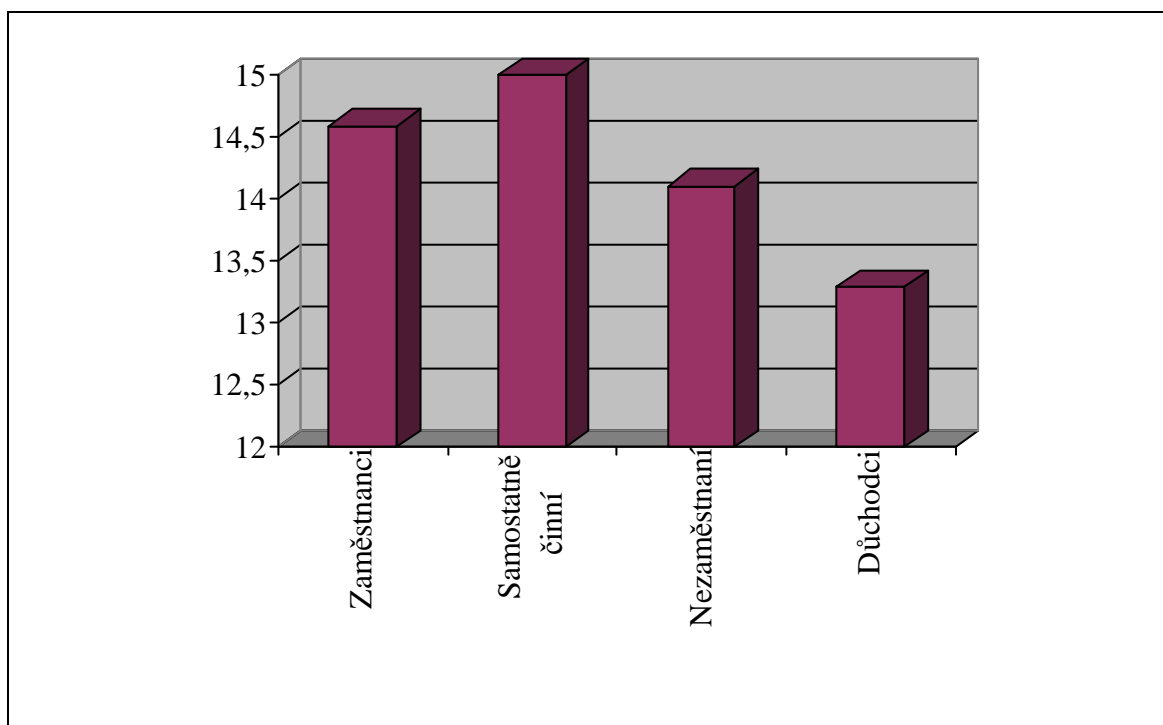
Zdroj: Vlastní výpočty

5.3 Celkový dopad daní ze spotřeby na spotřební výdaje domácností

Z výsledků analýzy zatížení spotřebních výdajů domácností za r. 2006 daněmi ze spotřeby vyplynulo, že daňové břemeno, které domácnosti nesou, tvoří 13,15 – 14,90 % z jejich celkových průměrných spotřebních výdajů. Kde 11 % daňového zatížení tvoří daň z přidané hodnoty a 3 % tvoří spotřební daně. Znamená to, že pokud by jejich spotřební výdaje byly 100 000 Kč, daňové břemeno by činilo 13 150 – 14 900 Kč.

Domácnosti zaměstnanců a samostatně činných osob nesou větší daňové břemeno než domácnosti nezaměstnaných a důchodců. Důvodem je větší podíl spotřeby statků, zatížených 19% sazbou DPH.

Graf č. 18 Dopad daní ze spotřeby na výdaje domácností v r.2006 rozdělené podle postavení osoby v čele domácnosti v %

Zdroj: Vlastní výpočty

ZÁVĚR

Pro stanovení míry zatížení spotřebních výdajů domácností daněmi ze spotřeby jsem zvolila metodu, která využívá dostupných agregovaných dat o spotřebě sociálních a příjmových skupin. Při výpočtech jsem vycházela z dat publikovaných Českým statistickým úřadem za r. 2006. Vycházela jsem z publikační řady „Příjmy, vydání a spotřeba domácností souboru statistiky rodinných účtů“. Na základě těchto dat bylo možné identifikovat rozdíly v relaci spotřeby a příjmu a ve struktuře spotřeby mezi jednotlivými sociálními skupinami domácností (domácnosti zaměstnanců, zemědělské domácnosti, domácnosti osob samostatně výdělečně činných a domácnosti důchodců). Sociální skupina domácnosti je odvozena od sociální skupiny osoby v čele domácnosti; sociální skupina ostatních členů se nebere v úvahu, pouze u domácností důchodců se přihlíží k ekonomické aktivitě ostatních členů.

Identifikace těchto rozdílů a jejich vývoje v posledním období může poskytnout první pohled na rozdílné spotřební chování hlavních typů domácností a tudíž na možné zdroje rozdílného dopadu zdanění na domácnosti z titulu rozdílů ve spotřebě.

Nepřímé daně jsou na rozdíl od daní přímých méně nápadné, protože jsou skryty v cenách zboží a služeb. Spotřebitel vlastně platí daň při platbě každého nákupu bez jakýchkoliv administrativních úkonů a přitom nemá přehled, kolik státu na dani odvedl.

Daň, kterou platí nějaký subjekt (fyzická i právnická osoba) může být v zásadě přesunuta dvěma směry. Dopředu na kupujícího na trhu, tím že se zvýší cena statku nebo faktoru, nebo dozadu na prodávajícího. Tento přesun může být částečný, tj. daň se v nové ceně promítne jen částečně, stoprocentní a za jistých podmínek dokonce i vyšší, než je výše daně. K přesunu někdy nemusí dojít vůbec.

Daň z přidané hodnoty může být považována jak za daň progresivní, tak za daň regresivní. Závěr o dopadu daně závisí na způsobu výpočtu daňového břemene a na způsobu rozdělení domácností. Za předpokladu, že domácnosti se o spotřebě rozhodují na základě celoživotního důchodu (tzn. že bohatství domácnosti je

posuzováno podle její spotřeby), a že břemeno daně je kalkulováno jako podíl zaplacené daně a spotřebních výdajů, se DPH jeví jako daň progresivní, tj. relativně více dopadá na bohatší domácnosti. Je-li daňové břemeno kalkulováno jako podíl zaplacené DPH a běžného hrubého příjmu a jsou-li domácnosti rozděleny podle jejich běžných hrubých příjmů, můžeme DPH považovat za daň regresivní, tj. relativně více zatěžuje chudší domácnosti.

Míra progresivity DPH závisí na struktuře spotřebních výdajů různě bohatých domácností, kdy jednotlivé položky spotřeby podléhají snížené nebo základní sazbě, příp. jsou osvobozeny od daně. Přestože relativně chudší domácnosti vydávají relativně více na spotřebu statků zatížených sníženou sazbou, může DPH působit regresivně, když chudší mají vyšší sklon ke spotřebě než bohatší, tj. mají vyšší podíl spotřebních výdajů na příjmech.

Z výsledků analýzy zatížení spotřebních výdajů domácností za r. 2006 daněmi ze spotřeby vyplynulo, že daňové břemeno, které domácnosti nesou tvoří 13,15 – 14,90 % z jejich celkových průměrných spotřebních výdajů. Kde 11 % daňového zatížení tvoří daň z přidané hodnoty a 3 % tvoří spotřební daň. Znamená to, že pokud by jejich spotřební výdaje byly 100 000 Kč, daňové břemeno by činilo 13 150 – 14 900 Kč.

Domácnosti zaměstnanců a samostatně činných osob nesou větší daňové břemeno než domácnosti nezaměstnaných a důchodců. Důvodem je větší podíl spotřeby statků, zatížených 19% sazbou DPH.

Z hlediska daně z přidané hodnoty v roce 2006 domácnosti nejvíce utracely za bydlení, vodu, energie, paliva (21 %), za potravina a nealkoholické nápoje (20 %), za dopravu (11 %) a za rekreaci a kulturu (10 %). Z hlediska spotřebních daní za pohonné hmoty (65 %) a tabák (18 %). Výdaje za pivo a lihoviny tvořili pouze malou část spotřebních výdajů na komodity podléhající spotřebním daním.

Summary

In my graduation theses I focus on charge of consumption taxes of consumer sector's spending. Indirect taxes are imposed onto selected economic goods and increase their costs. Herewith they cause decrease of consumers' available pension. Howsoever the available pension of different income groups is reduced depends at indirect taxes only on the level of consumption and which economic goods are used by these groups.

Indirect taxes are on the contrary to direct taxes less conspicuous, because they are included in the prices of the wares and services. The consumer pays the tax by paying each purchase without any administrative acts and in doing so they do not know how much they paid in taxes to the government.

The tax paid by an entity (natural or legal person) can be basically relocated in two ways. Onward to the buyer on the product market by increase of economic goods' price or of a factor; backward to the seller. This relocation can be partial, i.e. the tax in new price will be partial; hundred-per-cent and in case of certain conditions it can be even higher than the height of tax is. The relocation doesn't need to occur at all.

For assesment of consumer sector tax charege level from consumption I chose a method which uses accessible agregate dates about consumption of social income group. In calculations I arised from dates from year 2006 published by Czech Statistical Office.

From the analysys results of consumer sector's consumption spending charge of consumer tax in 2006 result that the tax burden, which the consumer sector has, represents 13,15 – 14,90 % of their total average consumption spending. 11% of tax burden constitutes a value added tax and 3% constitutes a consumer tax. This means that if their consumption spending is 100 000 Kč, then the tax burdern would be 13 150 – 14 900 Kč.

Consumer sector of employees and self-employers have a bigger tax burden than consumer sector of unemployed and retirees. The reason is a bigger part of economic goods usage charged by 19% VAT rate.

Keywords: consumer sector's spending, value added tax, consumer tax, tax incidence

Přehled použité literatury

Český Statistický úřad. *Statistika rodinných účtů*. 2008. Dostupné na World Wide Web:
> http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rodinne_ucty

Český statistický úřad: *Statistická ročenka České republiky 2007*. Dostupné na World Wide Web: ><http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/p/10n1-07>

Hamerníková, B. – Kubátová, K.: *Veřejné finance*. Praha Eurolex Bohemia, 1999.
ISBN 80-86432-99-8

Hrubá, G.: *Rozložení daňového břemene mezi české domácnosti – přímé daně*. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut ekonomických studií. Praha 2004.

Kubátová, K.: *Incidence daní ze spotřeby*. Habilitační práce. VŠE Praha. Fakulta financí a účetnictví. Praha 1995

Měšec.cz. Server o osobních financích. 2008. ISSN 1213-4414. Dostupné na World Wide Web: > <http://www.mesec.cz/texty/spotreba/>

Ministerstvo financí České republiky. 2007. *Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2006*. Dostupné na World Wide Web: > http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/financni_trh_32531.html

Musgrave, Richard A. - Musgraveová, Peggy B.: *Veřejné finance v teorii a praxi ; [z angličtiny přeložila Věra Kameníčková ... [et al.]]* . Praha: Management Press, 1994. 581 s. ISBN 80-85603-76-4.

Svátková, S., Klazar, S., Slintáková, B., Zelený, M.: *Zatížení spotřebního koše daněmi ze spotřeby v České republice*. Eurolex Bohemia. Praha. 2007. ISBN 80-7379-001-7

Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění platných předpisů

Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění platných předpisů

Seznam obrázků

Obrázek 1	Aplikace výpočtu na průměry za sociální skupiny	str. 35
Obrázek 2	Metoda založená na hypotetických typových domácnostech	str. 36
Obrázek 3	Přístupy založené na mikrosimulačním modelování	str. 37

Seznam tabulek

Tabulka 1	Vývoj spotřeby a úspor domácností	str. 20
Tabulka 2	Přehled o vývoji ukazatelů	str. 21
Tabulka 3	Sazby spotřebních daní v ČR (r.2006)	str. 40
Tabulka 4	Sazby DPH v ČR (r.2006)	str. 40
Tabulka 5	Spotřební vydání domácností podle postavení osoby v čele	str. 44
Tabulka 6	Zatížení spotřebních výdajů domácnosti podle postavení osoby v čele daní z přidané hodnoty v roce 2006	str. 50
Tabulka 7	Spotřební vydání domácností podle postavení osoby v čele	str. 52
Tabulka 8	Zatížení spotřebních výdajů domácnosti podle postavení osoby v čele spotřebními daněmi v roce 2006	str. 56

Seznam grafů

Graf 1	Přesun daně	str. 8
Graf 2	Elasticita poptávky a přesun daně	str. 10
Graf 3	Elasticita nabídky a přesun daně	str. 12
Graf 4	Daň placená na různých stranách trhu	str. 13
Graf 5	Částečný přesun daně uložené monopolu	str. 15
Graf 6	Více než stoprocentní přesun daně	str. 16
Graf 7	Nulový přesun daně	str. 17
Graf 8	Přesun daně monopolem při zachování obratu	str. 18
Graf 9	Odhad struktury celkových úspor domácností	str. 22
Graf 10	Struktura čistých peněžních příjmů domácností podle postavení osoby v čele za rok 2006 v %	str. 29
Graf 11	Struktura čistých spotřebních výdajů na 1 člena průměrné domácnosti v r. 2006 v %	str. 30
Graf 12	Struktura spotřebních vydání domácností zaměstnanců na 1 člena v roce 2006 v %	str. 42
Graf 13	Struktura spotřebních vydání domácností samostatně činných na 1 člena v roce 2006 v %	str. 42
Graf 14	Struktura spotřebních vydání domácností nezaměstnaných na 1 člena v roce 2006 v %	str. 43
Graf 15	Struktura spotřebních vydání domácností důchodců na 1 člena v roce 2006 v %	str. 43
Graf 16	Dopad DPH na domácnosti v r.2006 rozdělené podle postavení osoby v čele domácnosti v %	str. 58
Graf 17	Dopad spotřebních daní na domácnosti v r.2006 rozdělené podle postavení osoby v čele domácnosti v %	str. 59
Graf 18	Dopad daní ze spotřeby na výdaje domácností v r.2006 rozdělené podle postavení osoby v čele domácnosti v %	str. 60

Příloha č. 1

Spotřeba alkoholických nápojů a cigaret na 1 obyvatele

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<u>Alkoholické nápoje celkem</u>	185,6	185,3	184,2	184,3	181,3	184,4	186,4	184,6	188,1	184,3
<u>Alkoholické nápoje v hodnotě čistého lihu</u>	9,8	9,8	9,9	9,9	9,9	10,0	10,2	9,8	10,2	10,2
<u>Lihoviny (40%) celkem</u>	8,3	8,2	8,3	8,3	8,2	8,3	8,4	7,6	7,8	8,0
<u>Lihoviny (40%) v hodnotě čistého lihu</u>	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,4	3,0	3,1	3,2
<u>Víno celkem</u>	15,9	16,0	16,1	16,1	16,2	16,2	16,3	16,5	16,8	17,2
<u>Víno v hodnotě čistého lihu</u>	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	2,0
<u>Víno hroznové celkem</u>	13,4	13,5	13,5	13,5	13,6	13,7	13,9	14,1	14,4	14,8
<u>Víno ostatní celkem</u>	2,5	2,5	2,6	2,6	2,6	2,5	2,4	2,4	2,4	2,4
<u>Pivo celkem</u>	161,4	161,1	159,8	159,9	156,9	159,9	161,7	160,5	163,5	159,1
<u>Pivo v hodnotě čistého lihu</u>	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,8	4,9	4,9	5,2	5,0
<u>Cigarety</u>	2 351	1 852	2 090	1 882	1 664	1 893	2 192	2 243	2 275	2 338

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ

Příloha č. 2

STATISTIKA RODINNÝCH ÚČTŮ (roční publikace, 1. díl), Tab. 1a, Domácnosti podle postavení osoby v čele - složení domácností, přehled příjmů a vydání (průměry na osobu v Kč za rok)

Období: Rok 2006

	Domácnosti celkem	z toho domácnosti					
		celkem	zaměstnanců		samostatně činných	nezaměstnaných	důchodců bez EA členů
			s nižším vzděláním	s vyšším vzděláním			
Počet domácností - vážený	<u>2 893</u>	<u>1 465</u>	<u>733</u>	<u>732</u>	<u>362</u>	<u>116</u>	<u>806</u>
- ve výběru	<u>2 893</u>	<u>1 702</u>	<u>852</u>	<u>850</u>	<u>421</u>	<u>134</u>	<u>468</u>
členů	<u>2,30</u>	<u>2,60</u>	<u>2,64</u>	<u>2,55</u>	<u>2,97</u>	<u>2,06</u>	<u>1,49</u>
ekonomicky aktivních (bez nezaměstnaných)	<u>1,04</u>	<u>1,54</u>	<u>1,61</u>	<u>1,47</u>	<u>1,66</u>	<u>0,25</u>	-
nezaopatřených dětí	<u>0,59</u>	<u>0,82</u>	<u>0,76</u>	<u>0,87</u>	<u>1,01</u>	<u>0,65</u>	<u>0,01</u>
0 - 5 let	<u>0,14</u>	<u>0,19</u>	<u>0,18</u>	<u>0,20</u>	<u>0,23</u>	<u>0,08</u>	-
6 - 9 let	<u>0,10</u>	<u>0,14</u>	<u>0,15</u>	<u>0,14</u>	<u>0,18</u>	<u>0,12</u>	-
10 - 14 let	<u>0,14</u>	<u>0,19</u>	<u>0,17</u>	<u>0,20</u>	<u>0,22</u>	<u>0,24</u>	-
15 - 25 let	0,21	0,30	0,26	0,33	0,38	0,21	0,01

nepracujících důchodců	<u>0,51</u>	<u>0,09</u>	<u>0,12</u>	<u>0,07</u>	<u>0,09</u>	<u>0,09</u>	<u>1,48</u>
ostatních osob	<u>0,16</u>	<u>0,15</u>	<u>0,15</u>	<u>0,14</u>	<u>0,21</u>	<u>1,07</u>	-
osob pobírajících důchod	<u>0,59</u>	<u>0,18</u>	<u>0,20</u>	<u>0,16</u>	<u>0,16</u>	<u>0,33</u>	<u>1,48</u>
spotřebních jednotek (OECD)	<u>1,84</u>	<u>2,02</u>	<u>2,06</u>	<u>1,99</u>	<u>2,26</u>	<u>1,67</u>	<u>1,34</u>
spotřebních jednotek (EU)	<u>1,58</u>	<u>1,70</u>	<u>1,73</u>	<u>1,68</u>	<u>1,87</u>	<u>1,45</u>	<u>1,25</u>
HRUBÉ PENĚŽNÍ PŘÍJMY CELKEM	<u>134 569</u>	<u>152 430</u>	<u>137 175</u>	<u>168 269</u>	<u>118 219</u>	<u>74 911</u>	<u>103 227</u>
ČISTÉ PENĚŽNÍ PŘÍJMY CELKEM	<u>116 549</u>	<u>125 107</u>	<u>113 917</u>	<u>136 726</u>	<u>109 691</u>	<u>70 131</u>	<u>102 853</u>
Příjmy ze závislé činnosti	<u>66 326</u>	<u>100 544</u>	<u>91 453</u>	<u>109 984</u>	<u>30 607</u>	<u>20 722</u>	<u>2 092</u>
z toho z hlavního zaměstnání	<u>63 452</u>	<u>97 350</u>	<u>88 650</u>	<u>106 384</u>	<u>28 762</u>	<u>16 523</u>	-
Příjmy z podnikání	<u>11 245</u>	<u>1 066</u>	<u>1 003</u>	<u>1 132</u>	<u>64 101</u>	<u>1 268</u>	<u>176</u>
z toho z hlavní činnosti	<u>10 820</u>	<u>724</u>	<u>798</u>	<u>648</u>	<u>63 319</u>	<u>877</u>	-
Sociální příjmy	<u>31 482</u>	<u>13 856</u>	<u>15 366</u>	<u>12 288</u>	<u>11 075</u>	<u>37 725</u>	<u>97 725</u>
Důchody	<u>24 606</u>	<u>6 102</u>	<u>6 700</u>	<u>5 482</u>	<u>5 073</u>	<u>10 913</u>	<u>97 225</u>
Dávky nemocenského pojištění	<u>2 083</u>	<u>3 154</u>	<u>3 774</u>	<u>2 510</u>	<u>1 282</u>	<u>394</u>	<u>15</u>
Podpora v nezaměstnanosti	<u>596</u>	<u>405</u>	<u>477</u>	<u>331</u>	<u>257</u>	<u>8 726</u>	-
Dávky státní sociální podpory	<u>3 539</u>	<u>3 831</u>	<u>3 959</u>	<u>3 698</u>	<u>4 237</u>	<u>9 805</u>	<u>256</u>
z toho: nřídavkv na děti	<u>1 273</u>	<u>1 522</u>	<u>1 615</u>	<u>1 425</u>	<u>1 559</u>	<u>2 404</u>	<u>51</u>

	rodičovský příspěvek	<u>1 512</u>	<u>1 807</u>	<u>1 713</u>	<u>1 904</u>	<u>1 950</u>	<u>545</u>	<u>63</u>
	Ostatní sociální příjmy	<u>657</u>	<u>363</u>	<u>457</u>	<u>266</u>	<u>225</u>	<u>7 888</u>	<u>229</u>
	Ostatní příjmy	<u>7 496</u>	<u>9 641</u>	<u>6 095</u>	<u>13 322</u>	<u>3 908</u>	<u>10 415</u>	<u>2 861</u>
z toho:	kapitálové příjmy	<u>151</u>	<u>164</u>	<u>149</u>	<u>180</u>	<u>48</u>	<u>373</u>	<u>119</u>
	prodej nemovitostí, movitých věcí	<u>2 452</u>	<u>3 791</u>	<u>1 370</u>	<u>6 305</u>	<u>625</u>	<u>600</u>	<u>814</u>
	dary od příbuzných	<u>2 282</u>	<u>2 662</u>	<u>2 253</u>	<u>3 086</u>	<u>1 614</u>	<u>3 203</u>	<u>1 156</u>
	HRUBÁ PENĚŽNÍ VYDÁNÍ CELKEM	<u>125 605</u>	<u>140 014</u>	<u>123 928</u>	<u>156 716</u>	<u>114 410</u>	<u>75 238</u>	<u>100 037</u>
	Daň z příjmů	<u>7 909</u>	<u>11 870</u>	<u>9 419</u>	<u>14 414</u>	<u>3 839</u>	<u>2 048</u>	<u>367</u>
	z toho z hlavního zaměstnání	<u>7 501</u>	<u>11 443</u>	<u>9 052</u>	<u>13 926</u>	<u>3 540</u>	<u>1 625</u>	-
	Zdravotní a sociální pojištění	<u>10 111</u>	<u>15 453</u>	<u>13 839</u>	<u>17 128</u>	<u>4 688</u>	<u>2 733</u>	<u>6</u>
	z toho z hlavního zaměstnání	<u>10 017</u>	<u>15 350</u>	<u>13 752</u>	<u>17 008</u>	<u>4 582</u>	<u>2 600</u>	-
	ČISTÁ PENĚŽNÍ VYDÁNÍ CELKEM	<u>107 585</u>	<u>112 691</u>	<u>100 669</u>	<u>125 174</u>	<u>105 883</u>	<u>70 457</u>	<u>99 664</u>
podle účelu použití:	A. Spotřební vydání	<u>97 342</u>	<u>100 187</u>	<u>92 471</u>	<u>108 197</u>	<u>99 518</u>	<u>68 667</u>	<u>90 476</u>
	B. Vydání neklasifikovaná jako spotřební	<u>10 243</u>	<u>12 505</u>	<u>8 198</u>	<u>16 976</u>	<u>6 365</u>	<u>1 790</u>	<u>9 188</u>
podle druhu vydání:	Potraviny, nápoje, veřejné stravování	<u>25 162</u>	<u>24 673</u>	<u>24 253</u>	<u>25 109</u>	<u>24 539</u>	<u>19 949</u>	<u>27 734</u>
	Průmyslové zboží	<u>33 140</u>	<u>36 713</u>	<u>33 094</u>	<u>40 471</u>	<u>34 458</u>	<u>16 822</u>	<u>23 821</u>
	Služby	<u>34 957</u>	<u>34 894</u>	<u>30 824</u>	<u>39 121</u>	<u>35 488</u>	<u>28 003</u>	<u>35 785</u>

Platby a jiná vydání	<u>14 327</u>	<u>16 411</u>	<u>12 499</u>	<u>20 473</u>	<u>11 397</u>	<u>5 683</u>	<u>12 324</u>
NATURÁLNÍ PŘÍJMY	<u>6 548</u>	<u>7 023</u>	<u>6 708</u>	<u>7 349</u>	<u>5 400</u>	<u>9 464</u>	<u>5 722</u>
NATURÁLNÍ VYDÁNÍ	<u>5 306</u>	<u>4 914</u>	<u>4 930</u>	<u>4 897</u>	<u>4 162</u>	<u>2 760</u>	<u>7 485</u>
BILANČNÍ POLOŽKY Saldo vybraných úspor a vkladů	<u>-7 908</u>	<u>-12 490</u>	<u>-11 855</u>	<u>-13 150</u>	<u>-805</u>	<u>2 400</u>	<u>-1 241</u>
Saldo přijatých půjček a splacených úvěrů	<u>-113</u>	<u>775</u>	<u>-499</u>	<u>2 098</u>	<u>-1 528</u>	<u>-1 433</u>	<u>-701</u>
Přijaté půjčky, nákup na splátky	<u>4 866</u>	<u>7 173</u>	<u>5 412</u>	<u>9 001</u>	<u>3 239</u>	<u>1 647</u>	<u>385</u>
Splacené úvěry, splátky za zboží	<u>4 979</u>	<u>6 398</u>	<u>5 911</u>	<u>6 903</u>	<u>4 767</u>	<u>3 080</u>	<u>1 086</u>

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ